

HOOFSTUK 5

KONSEPBEMAGTIGINGSPROGRAM VIR OUERS MET KINDERS IN DIE MIDDELKINDERJARE

5.1 INLEIDING

Hoofstuk een bevat 'n algemene oriëntering van wat in die navorsingstudie beplan word. Hoofstuk twee, drie en vier is 'n literatuurstudie ten opsigte van temperament. Hoofstuk vier lê klem op die teoretiese beginsels van die gestaltbenadering wat as fundamentele raamwerk dien vir die ouerbemagtigingsprogram. In hierdie hoofstuk word die klem geplaas op die inhoud van die ouerbemagtigingsprogram. Die program gaan benut word om ouers met kennis oor hulle kinders se temperamente te bemagtig. Die doel is dus om 'n literatuurstudie van bestaande programme en uitgangspunte en die behoeftebepaling (fase 1), verskillende momente te identifiseer wat nodig is vir ouers om hulle kinders en hulle eie temperamente te ken en te verstaan. Die momente wat geïdentifiseer is, word geïntegreer met die gestaltbeginsels wat in hoofstuk vier uiteengesit is.

Hierdie hoofstuk gee 'n uiteensetting van die konsep-ouerbemagtigingsprogram vir ouers met kinders in die middelkinderjare soos dit ontwikkel is tydens fase vier van vroeë ontwikkeling en die loodsondersoek en geïmplementeer is tydens fase vyf van hierdie intervensie: naamlik die evaluering en gevorderde ontwikkeling, word vervolgens gebied. Die empiriese gegewens van die program word in hoofstuk ses uiteengesit.

5.2 BEMAGTIGINGSPROGRAMME

5.2.1 Bestaande ouerbegeleidingsprogramme

Daar bestaan verskeie programme vir ouerbegeleiding in Suid-Afrika. Dis nodig om 'n paar uit te lig wat deur die navorser benut is om as basis te dien vir die

ontwikkeling van 'n bemagtigingsprogram vir ouers met kinders in die middelkinderjare met inaggeneming van temperament. Bestaande programme wat onderskei kan word, is onder andere die STEP (*Systematic Training For Effective Parenting*) van Dinkmeyer en McKay (1976), PET (*Parent Effectiveness Training*) van Gordon (1975) en POSPAR (*Positiewe ouerskapprogram*) van Nel, Marais en Simpson (2001) en die Proaktiewe benadering van Campbell (2000:12). Die doel is om te poog om 'n werkbare program aan ouers en kinders te bied.

Hoewel al hierdie programme benuttingswaarde het, is hoofsaaklik van die konsepte van die STEP-program en PET-program hoofsaaklik benut, tesame met die literatuurstudie oor ouerskap en inligting, soos verkry tydens die fokusgroepe met die ouers vir die ontwikkeling van hierdie ouerbemagtigingsprogram.

Die STEP-program staan vir *Systematic Training For Effective Parenting* wat 'n ouerleidingsprogram is, wat ontwerp is in 1976 deur Dinkmeyer en McKay en sy oorsprong vind uit die Adleriaanse benadering (Engelbrecht, 1993:46). Die ouerverrykingsprogram (Dinkmeyer & McKay, 1976:1) is ontwikkel wat ten doel het om nie net die ouer beter toe te rus vir sy taak nie, maar ook die ouer se aandeel in die kind se gedrag aan te toon. Die program het verder ten doel om ouers te bemagtig om effektiewer kontak te maak met hulle kinders. Die grondbeginsels waarop die STEP berus is die volgende:

- Die gesin is die primêre sosialiseringseenheid wat die persoonlikheidsontplooiing van die kind dra.
- Die SPEP se benadering is opvoedkundig van aard.
- Die STEP is ontwerp om ouers te begelei, te onderrig en vaardig te maak in opvoedingstrategieë wat ook verder impliseer dat ouer en kind gelykwaardig is in hulle betrokkenheid by opvoedingsgebeure (Van Vollenhoven, 1992:30).

Die PET-program staan vir *Parent Effectiveness Training* wat gedurende 1975 deur Gordon ontwikkel is. Die program is ontwikkel om ouers toe te rus met vaardighede oor ouerskap in die algemeen.

Die volledige STEP-program en PET-program word nie in die studie benut nie, maar slegs 'n paar aspekte daarvan. Die bestaande literatuur van die oerleiding is as momente ontwikkel wat geïntegreer is met die verskillende teoretiese beginsels van die gestaltbenadering (Vergelyk 4.4.4.)

5.2.2 Omskrywing van ouerbemagtigingsprogram

As deel van stap 1 van fase 2 van die intervensienavorsingsproses (soos bespreek in 1.8.2.), is dit belangrik om bestaande bemagtigingsprogramme te bestudeer voordat 'n program ontwikkel word. Die bemagtigingsprogramme wat bestudeer is, is onder andere die STEP-program, die PET-program en literatuur oor ouerskap. Die Vaktaalkomitee vir Maatskaplike Werk (1995:6) omskryf "bemagtiging" as die proses waardeur individue of groepe persoonlike of kollektiewe mag verkry en sodoende in staat gestel word om hulle lewensomstandighede deur daadwerklike optrede te verbeter.

Die *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal* (2003:822) omskryf program as 'n: geskrif waarin werksaamhede volgens 'n bepaalde plan verrig sal word.

'n Bemagtigingsprogram is 'n plan van aksie wat deur 'n maatskaplike werker of terapeut gevolg word om individue of groepe in staat te stel om hulle lewensomstandighede te verbeter. Hierdie plan van aksie word beskryf in die vorm van verskillende momente wat nodig is in die verhouding tussen ouer en kind met die doel om hulle lewensomstandighede te verbeter.

'n Eie mening is dat die ouerbemagtigingsprogram wat vir hierdie studie ontwikkel is, ten doel het om ouers met kennis te bemagtig oor hulle kinders en hulle eie temperamente ten einde die ouer-kind verhouding te verbeter.

5.3 DIE KIND SE UNIEKE TEMPERAMENT

Elke kind word gebore met geneigdhede om op 'n seker manier op te tree wat uniek is. Hierdie unieke geneigdhede waarmee kinders gebore word staan as temperamente

bekend (Goode, 2001:33). (Vergelyk 2.3.3.) In hierdie studie is nie terapie met die kinders gedoen nie. Die doel van die program was om ouers met kennis te bemagtig oor hulle kinders se temperamente en hoe om hulle kinders te hanteer. Die kinders word dus deur die navorser geassesseer en 'n kontrolelys word deur die ouers voltooi ten opsigte van die gedrag van die kinders. Hiermee poog die navorser dus om die kinders se geneigdheid tot 'n temperament te bepaal. Dis nodig om steeds in gedagte te hou dat kinders en volwassenes verskil. Elke kind is 'n unieke karakter. Die volgende moet in gedagte gehou word ten opsigte van kinders, naamlik:

- Kinders is in die proses van ontwikkeling.
- Kinders se aandagspan is kort.
- Kinders se intellektuele vermoëns is steeds in die proses van ontwikkeling.
- Kinders neem langer tyd as volwassenes om insig te kry
- Kinders se vermoë om tussen fantasie en realiteit te onderskei, is steeds in die proses van ontwikkeling.
- Kinders se vermoë om interne impulse en eksterne eise te hanteer, is steeds beperkend.
- Die kinders se selfidentiteit is steeds besig om te ontwikkel.
- Die kognitiewe vermoë om hulleself in iemand anders se posisie te plaas, kan beperkend voorkom. Lefrancois (2001:374) voeg by dat dit belangrik is vir ouers om te onthou dat kinders se intellektuele vermoëns steeds onvolwasse is, en dus van volwassenes verskil. (Vergelyk Van der Merwe, 1996:6; West, 1996:18; De Klerk & Le Roux, 2003:12.)

Dit is volgens Neethling en Rutherford (2000:8-9) nodig dat ouers, alvorens hulle blootgestel word aan 'n oerleidingprogram, die volgende moet weet van hulle kinders:

- Elke kind het die potensiaal om suksesvol te wees.
- Die meeste beperkings wat die kind beleef, is deur die ouer/onderwyser/ mentor geskep, grootliks deur etikettering.
- Die sleutel tot verandering en ontwikkeling lê nie in verandering van gedrag nie, maar in die verandering van die denke van die kind.
- Elke kind moet 'n visie met trekkrag hê, die toekoms moet opwindend wees.

Die mening word gehuldig dat indien ouers weet waarom hulle kinders op 'n sekere manier optree, dit sal bydra dat die kind sy volle potensiaal kan bereik.

Verskeie skrywers stel dit duidelik dat temperament 'n aangebore geneigdheid is wat bepaal hoe die persoon reageer. Die reaksies van 'n persoon is konstant en kan reeds by babas geïdentifiseer word. Dit blyk dus dat temperament 'n genetiese basis het (Kurcinka, 1998:25; Keogh, 2003a:4; Keirse, 1998:20; Chess & Thomas, 1995:1). (Vergelyk 2.3.3.) Temperament is slegs een van verskeie faktore wat 'n invloed op die kind se ontwikkeling het (McDonnell & Beck, 2001:418; Chess & Thomas, 1995:1). Die onderskeie faktore wat 'n invloed op die kind se ontwikkeling het, word nie in hierdie studie bespreek nie.

Navorsing wat in 2003 in Engeland onderneem is om die ontwikkeling van temperament in babas tussen die ouderdom van een tot vier maande te toets, het onder andere gevind dat daar drie faktore is wat die korrekte bepaling van 'n temperament tipe vir babas bemoeilik. Babas van dié ouderdom is nie konsekwent in hulle reaksie op die omgewing soos wat in latere ontwikkelingsjare wel die geval is nie; die rypwordingsproses speel 'n belangrike rol in die babas se vermoë om teenoor die omgewing te reageer; en babas toon beperkte gedragsfaktore en het beperkte ervarings, wat die geleentheid vir assessering van temperament tipe bemoeilik (Hall, Wilson & Frankenfield, 2003:160). Fourie (1998:16) is van mening dat 'n mens se genetiese temperament profiel op die ouderdom van ongeveer vyf jaar duidelik sigbaar is en teen nege jaar reeds vasgelê is. Elke persoon se breinprofiel is die kombinasie van dominante breinhemisfeer, oog, oor en hand. In elke breinhemisfeer is daar twee temperamentkwadrante. Elke persoon het 'n dominante breinhemisfeer waaruit hy funksioneer, soos verduidelik in 2.9.1.

Boyd (1994:96) is van mening dat hoewel 'n baba met 'n gedragstyl gebore word, dit nie met absolute sekerheid vasgestel kan word nie. Dit kan egter akkurrer onderskei word vanaf sesjarige ouderdom. Hierdie skrywer onderskei vier redes waarom dit moeilik is om die kind se gedragstyl vas te stel, naamlik:

- Die kind is in die proses van ontwikkeling. Soos die kind ouer word, is hy voortdurend in interaksie met ander persone. Die kind sal dikwels gedrag openbaar wat aanvaarbaar is en gedrag wat probleme kan veroorsaak en

onaanvaarbaar is, vermy. Op hierdie manier openbaar die kind gedrag wat verwarrend is vir die ouers om sy ware temperament te identifiseer.

- Soos die kind ouer word, is sy ouers geneig om hom in beperkte omstandighede te sien. Veral wanneer die kind skool toetree, is hy geneig om minder tyd by sy ouerhuis deur te bring. Hierdie kind kan dikwels sy gedrag aanpas by sy portuurgroep, wat meebring dat sy gedrag by die huis verskil van die gedrag by die skool. Ouers het dikwels nie begrip vir hierdie gedrag nie.
- Ouers is dikwels té na aan die kind om hom objektief te sien. Ouers se gedragstyl het 'n invloed op hulle beoordeling van hulle kind. Hulle kyk verby die kind se ware gedragstyl om aan te pas by hulle persepsie soos hulle hul kind wil sien.
- Kinders is in die meeste gevalle 'n kombinasie van verskeie gedragstyle, byvoorbeeld 'n D- temperament tipe en I-temperament tipe. Ouers sien gewoonlik die dominante gedragstyl en ignoreer ander moontlike style.

Uit voorafgaande blyk dit dat 'n kind se temperament tipe, hoewel hy daarmee gebore word en trekke reeds van vroeg af sigbaar is, met meer sekerheid vasgestel kan word wanneer hy skool toe gaan, dus op ongeveer sesjarige ouderdom. Die kind se genetiese profiel is op die ouderdom van ongeveer vyf jaar duidelik sigbaar (Fourie, 1998:16). Louw *et al.* (2001:348) voeg by dat kinders eers op die ouderdom van ses- tot sewe jaar hulleself in sielkundige terme kan definieer. Hulle ontwikkel 'n konsep van hoe hulle is (ware self) en ook van hoe hulle graag sal wil wees (ideale self). Die vermoë om akkurate beoordelings van hulleself te maak, word dan eers ontwikkel.

Mcdonnell en Beck (2001:415) meen dat kinders wat tot die skool toetree, dikwels in 'n groot mate blootgestel word aan verskeie faktore. Dit kan meebring dat die kind se temperamenttrekke dikwels verdraai of verander om by die omgewing aan te pas, wat meebring dat die kind se temperament verkeerdelik waargeneem word. Dit is vir hierdie skrywers nodig dat temperamentstyle juis in hierdie ontwikkelings stadium (skooltoetrede) bepaal word, om te kan onderskei watter temperamentstyle aangeleer is en watter aangebore is. Die navorser is van mening dat die ouers die kind moet begelei om uit sy aangebore temperament te reageer. Die middelkinderjare is vir die doeleindes van hierdie studie benut, aangesien 'n kind se genetiese profiel reeds op vyf jaar duidelik sigbaar is en op nege vasgelê is en omdat die sewejarige kind

homself kan definieer en akkuraat kan beoordeel. Hy ontwikkel nou 'n konsep van hoe hy is (ware self) en ook van hoe hy graag wil wees (ideale self) (Louw *et al.*, 2001:348).

Dit blyk uit die literatuur dat daar 'n leemte in die navorsing is oor die invloed wat verskillende temperamentstyle op 'n spesifieke ouderdomsgroep het. Hierdie kan as bykomende rede dien waarom temperamenttipes nie aan 'n spesifieke ouderdomsgroep gekoppel word nie, aangesien daar beperkte literatuur en navorsing daaromtrent bestaan. Die verskillende temperamenttipes gaan dus nie verbind word aan die ontwikkelingsaspekte van die middelkinderjare kind nie. Verskeie skrywers stel dit duidelik dat temperament wel 'n invloed het op die kinders se ontwikkeling in die algemeen (Louw *et al.*, 2001:212 ; Campbell, 2003:16).

5.3.1 Moment: Ken my eie en my kind se temperament

Die kind se unieke temperament kan geïntegreer word by die gestaltbeginsel van holisme, soos beskryf by 4.4.4.1. Om die ouers bewus te maak van hulle kinders se unieke leefwêreld en hulle eie innerlike prosesse, kan hulle gevra word om tydens die werkwinkel as groepsaktiwiteit 'n "toring te bou" (vergelyk sessie 1A) en daarna 'n "eiland te bou" (vergelyk sessie 1B en sessie vier).

5.4 DIE KIND SE TEMPERAMENT EN OUERSKAP

Die doel van hierdie navorsingstudie is om 'n program te ontwikkel waar ouers bemagtig word met kennis oor hoe om hulle unieke kind se temperament te verstaan en daarteenoor te reageer. Ouerskap is kompleks en vir baie ouers 'n moeilike taak. Daar is hedendaags 'n magdom van boeke, artikels en ander leesstof oor ouerskap. Baie ouers poog om dit wat hulle in boeke lees of wat hulle hoor toe te pas, dikwels met negatiewe gevolge.

Die mislukking is nie geleë in die inligting wat ouers lees of dit wat hulle hoor nie, maar in die manier hoe hulle in verband staan met hulle kinders en met hulle kinders bind. Die meeste van die kind se tyd word in die skool by die onderwysers, vriende, bure, kerk en die media deurgebring, wat die kind dan ook grootliks beïnvloed. Dit is

weens hierdie rede dat ouers ervaar dat ongeag hoe goed hulle in hulle taak as ouers is, hulle poging slegs 'n minimale invloed op die kind het (Campbell, 2003:15). Die kind se ouerhuis bepaal sy geluk, sekuriteit, hoe stabiel die kind is, hoe hy met ander volwassenes en kinders oor die weg kom en hoeveel selfvertroue die kind in homself het.

Die tweede grootste invloed op die kind se ontwikkeling is sy temperament (Campbell, 2003:16). Louw *et al.* (2001:355) meen ook dat die kind se temperament 'n invloed het op sy ontwikkeling en ook op ouerskap. Temperament verklaar volgens die skrywer, waarom sommige kinders makliker is as ander om groot te maak, waarom sekere kinders makliker hanteerbaar is as ander en waarom kinders in dieselfde huishouding of in min of meer dieselfde omstandighede van mekaar verskil. Temperament is volgens Kurcinka (1998:27) soos om 'n x-staal van die kind te neem. Dit help die ouer om te verstaan wat binne die kind aangaan, sodat daar 'n beter begrip is van hoe hy teenoor die wêreld reageer en die rede vir hierdie reaksie.

Eers wanneer ouers die redes agter die kind se reaksies verstaan, kan die ouers leer om hulle kinders beter te verstaan. Daar bestaan volgens Bornstein (2004:304) vyf veranderlikes wat die verhouding tussen temperament en ouerskap beïnvloed.

Hierdie veranderlikes kan soos volg uiteengesit word:

- Die eerste veranderlike is dié van direkte verbindings. Die aanpasbare, maklik om-tevrede-te-stel of sosiale kind lok gewoonlik warm en deelnemende ouerskap uit. Geïrriteerde, veeleisende of kinders wat hulleself onttrek, lok gewoonlik onttrekking en beperkte kontak by ouers uit. Die teenoorgestelde is ook waar: ouers wat warm en deelnemend is, kan aanleiding gee tot vermindering van die uitdrukking van negatiewe emosionaliteit by kinders en inkonsekwente, afsydige ouers kan hierdie emosie vererger. (Vergelyk Gallagher, 2002:624.) Die navorser is van mening dat die verhouding tussen ouerskap en temperament interafhanklik is en dat die twee konsepte, naamlik ouerskap en temperament, mekaar wedersyds beïnvloed.
- Die tweede veranderlike dui op die kind se ouderdom. Bornstein (2004:305) is verder van mening dat moeders van babas wat geneig is tot angstigheid, geneig is

om meer betrokke te wees en aandag te skenk aan hulle babas, maar dat hulle nie daarmee volhou nie. 'n Soortgelyke studie wat Maccoby, Snow en Jacklin in 1984 gedoen het, word deur Bornstein (2004:305) bespreek: Hierdie navorsers het bevind dat moeders van seuns van ongeveer agtien maande oud wat geneig was om 'n moeilike temperament te hê, getoon het dat hulle nie hulle seuns kan hanteer nie en minder by hulle betrokke is in vergelyking met toe hulle een jaar oud was.

- Die derde veranderlike is geslag wat toon dat daar 'n verskil is tussen die hantering van ouers met seuns en dogters. Ouers is geneig om, volgens Bornstein (2004:305), seuns en dogters met dieselfde temperament verskillend te hanteer. 'n Studie wat gedoen is deur Crockenberg en Smith in 1982, in Bornstein (2004:305), het bevind dat moeders meer uitreagerend is teenoor liggeraaktheid wat by dogters voorkom as dié teenoor seuns.
- 'n Vierde veranderlike is dié van moederlike karaktertrekke. Die karaktertrek van die moeder het 'n invloed op die kind se temperament. Moeders wat geneig is om baie angstig te wees, is geneig om minder selfvertroue te hê as minder angstige moeders. 'n Moeder met min selfvertroue is geneig om 'n kind met 'n moeilike temperament met min warmte en sensitiwiteit te hanteer. Die skrywer konstateer dat kinders met sekere temperamente meer geneig is om beïnvloed te word.
- Die laaste veranderlike is dié van sosiale en kulturele faktore. 'n Navorsingstudie van Crockenberg en McCluskey in 1985 het bevind dat die babas van moeders met min of geen sosiale ondersteuning meer liggeraak en geïrriteerd was. Hierdie moeders was minder sensitief teenoor hulle babas. Daar is 'n verband tussen hulle kultuur en dit wat ouers glo oor die temperamente van hulle kinders. Dit is duidelik dat daar sekere kulture is waar ouers dit nie nodig korrek vind om hulle ouerskapstyl by hulle kinders se temperament aan te pas nie. Bornstein (2004:307) maak die gevolgtrekking dat daar nie 'n enkele veranderlike is wat alleen 'n invloed het op temperament en ouerskap nie. Hierdie skrywer is verder van mening dat die vermoë van ouers om aan te pas by hulle kinders se temperamenttrekke, verband hou met ouers se eie psigologiese karaktertrekke,

soos die sin vir geskiktheid in die ouerlike rol, stres en spanning wat ouers ervaar en eksterne ondersteuning wat ouers kry.

5.4.1 Moment: Ken my eie en my kind se temperament

Die kind se temperament en ouerskap kan geïntegreer word by die moment “ken myself as ouer” en “my kind se unieke temperament”. Die moment kan dus geïntegreer word met die teoretiese beginsels van die gestalt teoretiese beginsel van holisme soos beskryf by 4.4.4.1. Die verskeie veranderlikes wat die verhouding tussen temperament en ouerskap beïnvloed, is kan tydens die werkwinkel (vergelyk sessie vier) as agtergrondinligting aan die respondente verduidelik.

5.5 VOORVEREISTES VIR OUERSKAP

Die belangrikste verhouding binne ‘n gesin is die huweliksverhouding. Hierdie verhouding word belangriker geag as die ouer-kind-verhouding. Die kwaliteit van die band tussen ouer en kind hang grootliks af van die verhouding tussen man en vrou. Daar is ‘n verskil tussen kognitiewe kommunikasie en emosionele kommunikasie.

Persone wat primêr geneig is tot ‘n voorkeur vir kognitiewe analitiese denke is hoofsaaklik ingestel op feitlike data wanneer hulle ‘n behoefte het om ‘n probleem op te los. Hierdie persone is gewoonlik ongemaklik met die bespreking en besit van gevoelens. Die navorser is van mening dat daar temperamenttipes is wat hoofsaaklik meer op feite ingestel is, teenoor temperamenttipes wat meer op emosies ingestel is. Die temperamenttipe wat op feite, logika en kritiese denke ingestel is, is die persone wat linkerhemisferiese voorkeur verkies, soos bespreek by 2.9.3. of die D- en C-temperamenttipe volgens die DISC-model soos bespreek by 3.6.2.1 en 3.6.2.4.

Emosionele kommunikasie is waar individue meer ingestel is op emosies. Hierdie individue is geneig om oor emosies te praat en so probleme op te los. Geen persoon is geheel en al kognitief of totaal emosioneel nie. Die navorser is van mening dat die temperamenttipe wat geneig is om hulle emosies uit te druk ooreenstem met die regter hemisfeer, soos bespreek by 2.9.2 en die I-temperamenttipe van die DISC-model soos bespreek by 3.6.2.2. Geeneen van hierdie temperamenttipes is reg of

verkeerd nie. Dis nodig dat elke ouer bewus moet wees watter vlak van kommunikasie hy verkies (Dinkmeyer & McKay, 1976:5). Die persoon wat kognitiewe kommunikasie verkies, word deur emosies beheer maar is gewoonlik nie bewus daarvan nie of onderdruk die emosies. 'n Man se bereidwilligheid om ten volle verantwoordelik te wees vir sy gesin, is een van die grootste bates wat 'n vrou en haar kinders kan hê. 'n Man wat ten volle verantwoordelikheid neem vir sy gesin en liefde inisier en oordra aan sy vrou en kinders, sal tot gevolg hê dat sy kinders en sy vrou veilig voel en optimaal funksioneer (Campbell, 2003:24). Optimale funksionering is die hoogste vlak van ontwikkeling wat 'n mens kan bereik. Maslow noem dat behoeftes in 'n hierargie gerangskik kan word. Hy noem persone wat die hoogste vlak van ontwikkeling bereik, selfgeaktualiseerders. Hy onderskei tussen twee vlakke van behoeftes, naamlik die laervlak behoeftes wat hy gebreksbehoefes noem en die hoëvlak behoeftes wat hy groeibehoefes noem. Die gebreksbehoefes volgens Maslow bestaan uit fisiologiese behoeftes (voedsel), veiligheidsbehoefes (fisiese veiligheid), aanvaardingsbehoefes (om van mense in jou omgewing liefde te ontvang) en die behoefte aan agting en selfagting. Dit is nodig dat hierdie behoeftes gereeld bevredig moet word om die groeibehoefesvlak te bereik (Meyer & Van Ede, 2001:70-71). (Vergelyk Moore, 2003:338.) Mans is meestal ingestel op die kognitiewe kommunikasie en vermy die emosionele kommunikasie, wat aanleiding gee tot 'n gebrek aan kommunikasie - met negatiewe gevolge.

Indien ouers hulle eie en hulle kinders se temperament ken en verstaan kan dit 'n invloed hê op die manier hoe hulle hulle kinders grootmaak. Die verhoogde begrip wat ouers vir hulle kinders het indien hulle bemagtig word met kennis oor hulle eie en hulle kinders se temperamente, kan daartoe bydra dat kinders makliker selfaktualisering bereik. Dit is die doel van die studie om ouers bewus te maak van hulle eie en hulle kinders se temperamentverskille.

5.6 KENNIS VAN EN BEGRIP VIR GEDRAG

Gedrag word deur die STEP-program gekonseptualiseer as 'n persoon se persoonlikheid, gevoelens, belewenisse en ervarings wat tot uiting kom via sy gedrag (Dinkmeyer & McKay, 1976:5). Deur middel van die persoon se gedrag, word die persoon se verhouding met sy medemens, die wêreld en homself sigbaar. Gedrag is

die manifestasie van 'n persoon se innerlike lewe. Dit wat hy doen, reflekteer die wyse waarop hy voel en dink. 'n Eie mening is dat temperament deel vorm van 'n persoon se gedrag.

Die STEP-program omskryf verskeie moontlike verklarings vir kinders se gedrag (Dinkmeyer & McKay, 1976:5). Sekere bekende verklarings van gedrag wat beskryf word is oorerwing, geslagstereotipering, temperament en die omgewing. Sekere eienskappe word oorgeërf, soos verstandelike vermoë en temperament.

Geslagstereotipering dui daarop dat kinders grootword met die persepsie dat 'n sekere gedrag van seuns en 'n sekere gedrag van dogters verwag word, wat maak dat kinders op sekere maniere optree.

LaHaye (1994:4) voeg by dat 'n persoon se geslag 'n invloed het op sy temperament, spesifiek op die gebied van emosies. Dogters en vrouens neig oor die algemeen om meer emosioneel te wees as mans en seuns. Hoewel dogters en seuns of vrouens en mans dieselfde temperament kan hê, kan die mate van emosionele uitdrukking verskil.

Wangedrag word volgens die STEP-program beskryf as 'n verdedigingsmeganisme wat die kind openbaar en wat sy aanpassing strem. Simptome van afwykende gedrag by 'n kind moet gesien word as 'n noodkreet van die kind (Dinkmeyer & McKay, 1976:6). Die teenwoordigheid van sulke simptome dui op 'n onuithoudbare spanning tussen die kind en sy wêreld. Wangedrag kan in verband gebring word met onvoltooidhede uit die kind se verlede. (Vergelyk 4.4.4.4.)

Indien die kind se behoeftes nie deur sy omgewing bevredig word nie, is daar 'n wanbalans tussen die kind en sy omgewing. McDonnell en Beck (2001:417) is van mening dat indien die kind se temperamenttrekke nie ooreenkom met die omgewing se verwagtinge en eise nie, dit tot disharmonie met sy omgewing aanleiding sal gee. Hieruit kan gedragsprobleme ontstaan. 'n Eie interpretasie is dat die verskille wat tussen die kind se temperament en die omgewing se verwagtinge voorkom een van die redes kan wees waarom onvoltooidhede voorkom. (Vergelyk 4.4.4.4.)

Tabel 5.1 kan dui op die ontstaan van spanning wat, indien 'n persoon nie 'n manier kry om dit te hanteer nie, dit tot 'n onvoltooidheid aanleiding kan gee.

Hierdie voorstelling van en begrip vir die ontstaan en betekenis van onvoltooidhede is tydens die werkswinkel, soos geïntegreer by die onvoltooidheid as gestaltteoretiese beginsel, as deel van die ouerbemagtigingsprogram bespreek. (Vergelyk sessie vier, tabel 5.8). Die moontlike spanningsareas ten opsigte van die verskillende temperamentverskille tussen ouer en kind moet weer tydens die individuele terugvoeringsessie aandag geniet. (Vergelyk sessie vyf, tabel 5.8.)

Tabel 5.1: Identifisering van moontlike spanningsareas wat kan lei tot onvoltooidhede.

Ander persoon

Jy is 'n:	D	I	S	C
D	Jou geneigdheid om 'n situasie te probeer beheer kan jul vryheid en beheer, oor die situasie laat afneem	Jou soeke na resultate saam met 'n gebrek aan besorgdheid vir 'n motiverende omgewing	Die feit dat jy nie genoeg tyd neem om te luister nie. Jou prioriteit van tyd bo verhoudings	Jou neiging om te vinnig te vinnig te wees en nie deeglik genoeg nie.
I	Jou gebrek aan 'n fokus op resultate. Die feit dat jy te emosioneel en praterig is	Jou behoefte om in die kalklig te wees, veral as dit sigbaarheid laat kwyn	Die gebrek aan diepte in sommige verhoudings. Die spoed waarteen jy besluite neem	Die feit dat jy nie genoeg aandag aan besonderhede gee nie. Jou impulsiwiteit
S	Jou teensinnigheid om te verander en jou neiging om soms besluiteloos te wees	Jou stadige pas en gebrek aan entoesiasme	Die gebrek aan inisiatief wat jy toon, veral as dit beteken dat ander moet inisieer	Jou mensefokus, eerder as 'n analitiese benadering tot take
C	Jou stadige en meer metodiese pas. Jou laerisiko-oriëntasie	Jy gee te veel aandag aan besonderhede. Jou gebrek aan spontaneïteit	Jou neiging om nie te laat weet hoe jy voel nie	Jou behoefte om meer reg of korrek te wees as wat ander is

Walk thru the Bible (1999:35)

Indien ouers nie hulle kinders se behoeftes wat die kinders uit hulle temperament tipe ervaar, verstaan nie kan dit tot onvoltooidhede lei. Indien die kind se behoeftes nie deur sy omgewing bevredig word nie, is daar 'n wanbalans tussen die kind en sy omgewing. Die kind toon verdedigingsmeganismes in 'n poging om die wanbalans te herstel, wat lei tot die ontstaan van onvoltooidhede. Campbell (2000:12) sluit hierby aan en stel pro-aktiewe ouerskap voor, wat hoofsaaklik daarop dui dat ouers reageer op dit wat die kind benodig. Pro-aktiewe ouerskap verskil van reaktiewe ouerskap deurdat reaktiewe ouerskap daarop dui dat ouers reageer op dit wat kinders doen, dus hulle gedrag. Die doel van pro-aktiewe ouerskap is dat ouers ingestel moet wees op kinders se behoeftes. Ouers moet dus bewus wees van hulle kinders se behoeftes en ook die behoeftes ten opsigte van hulle temperament tipes. Ouers en kinders moet bewustheid van behoeftes en onvoltooidhede hê, om so gesonde organismiese selfregulering tot gevolg te hê. (Vergelyk 4.4.4.2.)

Temperament is een verklaring vir gedrag wat deur die STEP-program (Dinkmeyer & McKay, 1976:5) as belangrik beskou word. Hoewel die ander aspekte vir die verklaring van gedrag ook belangrik is, word die klem op temperament geplaas. Soos in 2.3.3 bespreek, dui temperament op die geneigdheid om op 'n sekere manier op te tree. Temperament gaan oor die "hoe" van gedrag. 'n Eie mening is dat indien ouers bemagtig word met kennis oor hulle kinders, dit kan bydra dat hulle pro-aktief sal optree.

5.6.1 Moment: Ken my kind se temperament

Indien hierdie kennis en begrip van kinders se gedrag geïntegreer word as moment (ken my kind se temperament) van die ouerbemagtigingsprogram, is dit nodig om die ouers se temperament tipe te bepaal deur die gestandaardiseerde DISC-temperamentanalise te voltooi. (Vergelyk sessie twee). Die kinders se geneigdheid tot 'n temperament kan bepaal word deurdat die ouers die temperamentkontroly voltooi (vergeelyk 5.23) en die kinders by twee groe-passesseringssessies ingeskakel word waar die terapeut hulle geneigdheid tot 'n temperament tipe kan bepaal. (Vergelyk sessie een, tabel 5.8.)

5.7 BEGRIP VIR KIND SE WANGEDRAG

Kinders toon wangedrag as gevolg van die feit dat hulle aandag soek. Kinders het 'n behoefte aan liefde, warmte en toegeneentheid. Wanneer hierdie behoefte nie bevredig word nie, ontstaan een of ander vorm van onaanvaarbare gedrag (Van Niekerk, 1990:33). Die redes vir onaanvaarbare gedrag is aandag, mag, vergelding en vertoon van onvermoë. Dit is nodig om na die verklarings van gedrag te kyk ten einde 'n beter begrip te ontwikkel vir die ouers en vir die kind. Daar is verskeie aspekte wat van belang is om gedrag te begryp en te verklaar. Dit dui dus op moontlike redes waarom dit vir kinders nodig is om wangedrag te toon. Hierdie aspekte kan soos volg verduidelik word:

- **Gevoelens en emosie:** Gevoelens is 'n integrale deel van elke individu se gedrag en het 'n invloed op elkeen se verhoudings. Elkeen se gevoelens hou verband met sy siening van homself en dit wat hy wil bereik. 'n Eie mening is dus om die kind en ouers te begelei om bewus te word van hulle eie emosie. Hulle siening van hulleself kan bevorder word deur hulle bewus te maak van hulle temperament
- **Lewenstyl en lewensiening:** Van kleins af in die kind se lewe word beskouings gevorm oor wie hy is, hoe ander persone is, wat belangrik is in die lewe en hoe hy moet optree om aanvaar te word. Daar is egter verskeie faktore in die gesin wat die kind se beskouing beïnvloed. Hierdie faktore is onder andere, die gesinsatmosfeer en waardes, geslagsrolle, gesinsamestelling en die ouers se voorbeeld. Die gesinsatmosfeer dui op die verhouding wat deur die ouers en kinders gehandhaaf word. Die atmosfeer kan wedywerend of samewerkend wees, vriendelik of vyandig, outokraties of permissief en ordelik of chaoties.

Gesinswaardes is dit wat vir die gesin wenslik en nuttig is, en dit waarin hulle glo dat dit hulle lewens verbeter en gelukkig maak. Indien die ouers of kinders atletiese, musikale of akademiese talente het, mag die ontwikkeling en aktiewe beoefening hiervan deels as gevolg van 'n gesinswaarde wees.

Geslagsrolle is die wyse waarop die ouers hulle manlike of vroulike rolle in die gesin uitleef. Dit het 'n invloed op die kinders. Die kinders kan die pa en ma wat die rolle van man en vader, vrou en moeder behels, uitken. Kinders is geneig om

hulle houdings teenoor hulle eie geslag en teenoorgestelde geslag soos dit deur hulle ouers aangebied word, te aanvaar of te verwerp, afhangend van die aard van die verhouding tussen die ouers en kinders.

Die gesinsamestelling dui daarop dat elke kind 'n definitiewe posisie in die gesin het en hy/sy neem die gebeure uit sy posisie waar. Die oudste kind beskou dinge anders as die jongste. Om die kinders se gedrag te beïnvloed, moet gelet word op die posisie van elke kind in die gesin. Die navorser is van mening dat ook op die kind se temperament gelet moet word omdat temperament 'n invloed het op die kind se gedrag. Die ouers se houding en gedrag verwys daarna dat die ouers se voorbeeld 'n belangrike invloed op die kind se gedrag uitoefen. Ouers kan konsekwent, outokraties, permissief, demokraties of inkonsekwent wees of fluktureer tussen die houdings en optredes. Elke temperament kan verbind word aan 'n ideale omgewing; en dit sal dus nodig wees om ouers te begelei om hierdie ideale omgewing ten opsigte van hulle kinders te ontdek.

- **Goeie ouer:** Een van die grootste foute wat ouers maak is om “goeie” ouers te wees. Hierdie tipe ouers sal geen steen onaangeroer laat om oor elke beweging van hulle kinders toesig te hou nie. Hierdie ouers beroof hulle kinders van selfvertroue en selfstandigheid. Hulle neem die verantwoordelikheid vir alles wat hulle kinders doen. Hulle glo dat hulle kinders se gedrag 'n refleksie is op hulle vaardigheid as ouer (Van Niekerk, 1990:30-34).

5.7.1 Moment: Begrip vir die kind se gedrag en wangedrag

Die navorser is van mening dat die moment uit hierdie literatuurstudiegedeelte, naamlik om die kind se gedrag en wangedrag te verstaan en te begryp, geïntegreer kan word met die gestaltbenadering se teoretiese beginsel van onvoltooidheid, soos beskryf by 4.4.4.4. (Vergelyk sessie vier, tabel 5.8.)

5.8 BOUSTENE VIR 'N POSITIEWE OUER-KIND-VERHOUDING

Volgens die STEP-program, sal geen tegnieke effektief wees indien ouers nie tyd spandeer aan pogings om 'n positiewe verhouding met hulle kinders te bou nie (Dinkmeyer & MacKay, 1976:6). Die STEP-program bespreek vier boustene vir 'n

positiewe verhouding tussen kinders en ouers. Die boustene kan soos volg uiteengesit word:

- **Wedersydse respek:** Respek moet verdien word. Respek kom wanneer die ouer begin om respek aan ander te wys. Dit blyk dat die ouers rolmodelle moet wees ten opsigte van respekbetoning. Deur middel van hulle gedrag modulleer hulle aan hulle kinders wat respek is. Campbell (2000:15) verwys na die bousteen wedersydse respek as die bevrediging van die emosionele en versorgingsbehoefte van kinders. 'n Eie interpretasie is dat die ouers bewus moet wees van hulle eie proses (dus temperament), ten einde te weet wat hulle nodig het om as rolmodelle op te tree.
- **Tydsbestuur:** Die huidige tyd vereis dat elkeen in 'n gesin besig moet wees, wat daartoe lei dat kosbare gesinstyd vir saamwees verlore gaan. Hierdie tyd vir saamwees verwys na kwaliteit tyd eerder as kwantiteit tyd. 'n Eie interpretasie is dat indien ouers kennis het van hoe om kontak te maak uit hulle eie temperament en dié van hulle kinders, dit hierdie kwaliteit tyd kan verhoog. Hierdeur kan die ouer die kind beter verstaan en die saamweestye beter benut. Die wyse waarop 'n ouer met hulle kind kontak maak se temperament is in 3.6.2.1, 3.6.2.2, 3.6.2.3 en 3.6.2.4 bespreek. 'n Eie mening is dat kinders se temperament moontlik 'n invloed kan hê op hoe die ouers tyd saam met hulle spandeer. Soos bespreek in 3.6.2.1 is die D-temperament tipe kind geneig om onafhanklikheid te verkies en om op hulle eie te werk (vergelyk tabel 3.6). Die I-temperament tipe kind, soos bespreek in 3.6.2.2, verkies ten alle tye om in ander se geselskap te wees en hou nie daarvan om alleen te speel nie. Die S-temperament tipe kind, soos bespreek in 3.6.2.3 is geneig om persoonlike, opregte aandag te verlang. Die C-temperament tipe kind, soos bespreek in 3.6.2.4 is geneig om in 'n omgewing te wil wees waar hy kan analiseer en self kan besluit. Temperamente het dus 'n invloed op die gehaltetyd wat ouers aan hulle kinders spandeer.
- **Aanmoediging en aanvaarding:** Vir kinders om aanvaarding te beleef, is dit nodig om voortdurend aangemoedig te word. 'n Samewerkende verhouding hang af van hoe die kinders oor hulleself en hulle ouers voel. Die navorser is van mening dat ouers kennis moet hê van hoe om hulle kinders te motiveer en dat hierdie motivering by elke temperament tipe moet pas. Elke individu kan

gemotiveer word na aanleiding van sy temperament, soos bespreek in hoofstuk drie.

- **Liefde.** Dis nodig dat ouers liefde teenoor hulle kinders moet wys deur woorde en optrede. Die STEP-ouerleidingprogram stel dit duidelik dat liefde nie net verbaal nie, maar ook nie-verbaal gewys moet word (Dinkmeyer & McKay, 1976:5-7; Van Niekerk, 1990:33). Hierdie liefde kan ooreenstem met die liefdestale wat aan elke kind gekommunikeer word.

Konstante uitdrukking van liefde kan as die basis van effektiewe ouerskap beskou word (Campbell, 2000:12). Dit maak nie saak dat die uitdrukking van plek en tyd verskil nie, wat wel saakmaak is dat die ouers kinders se behoeftes bevredig en dat die kind moet voel hy word onvoorwaardelik aanvaar. Meeste ouers het hulle kinders lief, maar druk hulle liefde vir hulle kinders op wyses uit wat nie betekenis het vir die kinders nie. Die enigste fondasie van 'n verhouding, en veral die verhouding tussen ouer en kinders, is onvoorwaardelike liefde en aanvaarding. Onvoorwaardelike aanvaarding en liefde is om lief te hê en te aanvaar ongeag "enigiets". Hierdie "enigiets" sluit in ongeag sy sterk en swak punte, tekortkominge en verwagtinge en hoe die kind optree (Campbell, 2003:28; Smalley, 1992:51).

Voorwaardelike liefde en aanvaarding van ouers kan nie aan 'n kind aanvaarding, liefde en versorging gebaseer op die kind, voorsien nie. Dit fokus op gedrag eerder as op die kind. 'n Eie interpretasie is dat voorwaardelike aanvaarding en liefde op dit fokus wat die kind doen, dus sy gedrag. Onvoorwaardelike liefde is volgens Chapman en Campbell (1997:17), liefde wat 'n kind aanvaar en bevestig vir wie hy is en nie vir wat hy doen nie. Sonder die basis van onvoorwaardelike aanvaarding en liefde, is dit vir ouers onmoontlik om hulle kind se gedrag te verstaan. Die navorser is van mening dat indien ouers nie hulle kinders onvoorwaardelik aanvaar en liefhet nie, dit dus onmoontlik is om hulle kinders se temperamente met hulle swak punte te verstaan.

Voorwaardelike liefde word dus gebaseer op prestasies (Chapman & Campbell, 1997:17). Campbell (2003:31) is van mening dat onvoorwaardelike liefde met 'n lig vergelyk kan word. Dit is 'n aanwysing van waar die kind is en hoe die kind

reageer en verstaan wat die kind se behoefte is. Campbell (2003:32) noem riglyne om ouers te help om hulle kinders onvoorwaardelik lief te hê en te aanvaar. Die riglyne is onder andere, dat ouers moet weet dat dit net kinders is, hulle gaan reageer soos kinders. Meeste kinderagtige gedrag is onaangenaam, en indien die ouer die kind liefhet ongeag sy kinderagtige gedrag, sal die kind geneig wees om hierdie gedrag op te gee. Indien ouers hulle kinders net liefhet wanneer hulle doen wat die ouers verwag en om die ouers tevrede te hou voel hulle nie onvoorwaardelike liefde nie. Ouers wat hulle kinders onvoorwaardelik liefhet en aanvaar, sal tot gevolg hê dat kinders goed voel oor hulleself. Onvoorwaardelike liefde word onvoorwaardelik aan die kind weerkaats en voorwaardelike liefde word voorwaardelik aan die kind weerkaats (Campbell, 2003:35).

Kinders vra of ouers hulle liefhet deur middel van hulle gedrag (Campbell, 2003:34). Weens kinders se gebrek aan emosionele en intellektuele volwassenheid, gebruik hulle onaanvaarbare maniere om hulle behoeftes te bevredig, soos om hulle aggressie op destruktiewe maniere uit te druk (Blom, 2004b:18). Die navorser is van mening dat kinders deur middel van hulle gedrag vra wat hulle benodig. Deur ouers se gedrag, word die behoeftes van kinders bevredig. Campbell (2003:34) meen dat ouers alleenlik deur hulle gedrag, hulle kinders se behoeftes kan bevredig indien die verhouding gegrond is op onvoorwaardelike liefde. Kinders is nog onvolwasse en beskik nie oor die verbale taal om hulle uit te druk nie. Hulle ken nie emosionele taal nie, wat die moontlike verklaring is waarom kinders deur hulle gedrag praat. Ouers moet emosionele taal aan hulle kinders leer.

Campbell (2000:15-17) voeg 'n verdere bousteen by dié van die STEP-program, naamlik dat ouers kinders fisies en emosioneel moet beskerm (Dinkmeyer & MacKay, 1976:6-9). Dit is ouers se verantwoordelikheid om kinders teen fisiese en emosionele skade te beskerm, weens die negatiewe beïnvloeding. Hierdie veiligheid en sekuriteit stem ooreen met Maslow se gebreksbehoefte waaraan ouers moet voldoen as 'n poging om kinders te begelei na selfaktualisering (Meyer & Van Ede, 2001:70-71).

Soos blyk uit die literatuurstudie, bestaan die boustone vir die ouer-kind-verhouding daaruit dat indien ouers hulle kinders onvoorwaardelik liefhet, hulle hul kinders se fisiese en emosionele behoeftes eerste sal stel. Met onvoorwaardelike liefde kan

ouers hulle kinders dissiplineer en korrek modelleer. Onvoorwaardelike aanvaarding en liefde is volgens die navorser, die basis van die boustene van 'n ouer-kind-verhouding.

5.8.1. Moment: Boustene vir 'n positiewe ouer-kind-verhouding

Die boustene vir 'n positiewe verhouding tussen ouers en kinders kan as moment beskou word in die bemagtigingsprogram en geïntegreer word by die gestaltheoretiese beginsel van homeostase/organismiese selfregulering. (Vergelyk 4.4.4.2.) (Vergelyk sessie vier, tabel 5.8.) Indien die ouer en die kind 'n positiewe verhouding het waar ouers ingestel is op die kinders se behoeftes, sal daar homeostase wees. Dit is die rede waarom hierdie moment by die beginsel geïntegreer kan word.

5.9 FAKTORE WAT DIE OUER-KIND-VERHOUDING POSITIEF BEÏNVLOED

Daar bestaan ses faktore wat die ouer-kind verhouding positief beïnvloed volgens die Van Niekerk (1990:38-39) en kan soos volg uiteengesit word:

- Die eerste faktor is om die kinders te aanvaar soos hulle is. Die mening word gehuldig dat hierdie eerste faktor ooreenkom met onvoorwaardelike aanvaarding. Onvoorwaardelike liefde is nie afhanklik van aspekte soos kinders se prestasies, ouderdom, gewig en foute nie. Dit beteken “ek is lief vir my kind, ongeag enigiets” (Campbell, 2003:28).
- Die tweede faktor is om klikkers (skinderpraatjies) te ignoreer. Ouers probeer soms om skinderpraatjies stop te sit deur te sê dat hulle nie verder daarin belangstel nie. Hierdie benadering is egter nie effektief nie. Dis belangrik dat ouers die kinders bewus moet maak van hulle gevoelens en geleentheid gee om te luister.
- Die derde faktor is om positief te wees. Dit is nodig dat ouers op hulle kinders se positiewe eienskappe fokus. 'n Eie mening is dat ouers die sterk punte en beperkinge van hulle kinders se temperamentipes (soos bespreek in hoofstuk drie) van kennis moet dra, om sodoende begrip te hê waarom hulle kinders op 'n bepaalde wyse optree.

- Die vierde faktor is om in kinders te glo sodat hulle in hulleself kan glo, en ook ingestel te wees op hulle sterk punte en op hulle beperkinge.
- Die vyfde faktor is om op die kinders se pogings te konsentreer, eerder as op die prestasie. 'n Eie interpretasie is dat indien ouers net op die kinders se prestasie ingestel, die kinders moontlik die boodskap kan kry dat hulle moet presteer alvorens hulle aanvaar word. Dit dui weer op voorwaardelike aanvaarding.
- Die sesde faktor is om erkenning en aanmoediging te gee eerder as om te prys. Om te prys veronderstel kompetisie, en word gegee wanneer daar gewen word. Die ouers wat prys, sê eintlik "Wanneer jy iets doen wat ek aanvaarbaar vind, sal jy vergoed word deur lof van my." Lof is 'n poging om kinders deur middel van eksterne vergoedings te motiveer. Erkenning daarenteen, word gegee vir 'n poging. Dit fokus op die kind se vermoëns en pogings as 'n manier om by te dra tot almal se voordeel. Die ouer probeer dus om die kind innerlik te motiveer (Van Niekerk, 1990:26-38).

5.9.1 Moment: Faktore wat die ouer-kind-verhouding positief beïnvloed

Die ses faktore wat die ouer-kind-verhouding positief beïnvloed, kan as moment geïdentifiseer word. Hierdie moment kan met die gestaltbenadering se teoretiese beginsel van homeostase geïntegreer word, soos uiteengesit in 4.4.4.2. Indien die verhouding tussen ouer en kind versteur word, kan dit daartoe lei dat die kind sowel as die ouer nie in ewewig is nie. Die kind en/of die ouers sal moontlik geneig wees om hulle temperament aan te pas by hulle omgewing, wat tot onvoltooidhede kan lei. Die kind en/of die ouers sal dan optree uit hulle persoonlikheid en nie uit hulle aangebore temperament nie. (Vergelyk 2.3.1.)

5.10 HOE WYS 'N OUER SY LIEFDE VIR SY KIND?

Emosionele behoeftes moet bevredig word deur liefde en begrip (Campbell, 2000:42). Dit wil voorkom of elke persoon se emosionele behoeftes op 'n eiesoortige unieke manier bevredig moet word. Fisiese behoeftes, net soos ander behoeftes, is dikwels makliker om waar te neem en dikwels ook makliker om te bevredig. Dit is egter emosionele behoeftes wat lewensverandering teweeg kan bring. Kinders se behoefte

aan liefde kan beskou word as die basis van alle ander behoeftes (Chapman & Campbell, 1997:15). Maslow, in Meyer en Van Ede (2001:71) onderskei tussen twee vlakke van behoeftes, naamlik 'n laer vlak wat as gebreksbehoefte bekend staan en 'n hoër vlak wat as groeibehoeftes bekend staan. Die gebreksbehoefte staan ook as die basiese behoeftes bekend. Dié behoeftes moet eers bevredig word alvorens die groeibehoeftes bevredig word. Die groeibehoeftes staan as die behoefte aan selfaktualisering bekend. Aanvaardingsbehoefte wat dui op liefde wat 'n individu van sy omgewing ontvang, staan as een van die basiese behoeftes bekend. Die navorser is van mening dat die aanvaardingsbehoefte moontlik verband hou met emosionele behoeftes wat 'n individu ervaar. (Vergelyk Moore, 2003:337.)

Hierdie emosionele behoeftes kan vergelyk word met 'n emosionele tenk. Hoe voller die emosionele tenk, hoe positiewer is die kind en kan die kind sy volle potensiaal bereik. Die kind se gedrag dui die status van die tenk aan (Campbell, 2003:35). 'n Emosionele tenk is die plek van emosionele krag wat die kind van brandstof kan voorsien om uitdagings die hoof te bied. Die enigste manier hoe ouers hulle kinders se emosionele tenks kan vol hou is deur onvoorwaardelike liefde en aanvaarding (Chapman & Campbell, 1997:17).

'n Eie interpretasie is dat elke kind afhangend van sy temperament, unieke emosionele behoeftes het wat deur sy ouers bevredig moet word. Die mate waartoe ouers aan die emosionele behoeftes voldoen wat verband hou met hulle temperamente, sal bydra dat kinders uit hulle basiese temperament tipe optree. Dit sal dus nie vir die kinders nodig wees om hulle temperamente aan te pas by hulle omgewing nie. 'n Verdere eie mening is dat indien ouers hulle kinders se emosionele behoeftes verstaan ten opsigte van hulle temperamente, dit kan bydra tot 'n "goodness to fit" omgewing.

'n Kind met 'n D-temperamentstyl volgens die DISC-model, se grootste emosionele behoefte is om uitdagings te hê en in beheer te wees (Rohm, 1998:35). Boyd (2004:Bylaag B) voeg by dat die behoeftes van 'n D-temperament tipe verandering, keuses en direkte antwoorde is. Indien ouers aan hierdie kind genoeg beheer gee, sal hierdie kind se emosionele tenk vol bly. 'n Kind met 'n I-temperament volgens die DISC-model se behoefte is om erken en aanvaar te word. Hierdie kind is geneig om

sy emosies uit te druk (Rohm, 1998:60). Boyd (2004:Bylaag B) voeg by dat die behoeftes van 'n I-temperamenttipes as pret-aktiwiteit en vryheid van detail is. Indien ouers aan hierdie kind genoeg erkenning en aanvaarding gee, sal dit meebring dat sy emosionele tenk vol bly.

Die S-temperamenttipe kind volgens die DISC-model, se behoefte is waardering. Hierdie kind het 'n behoefte daaraan om benodig te word deur iemand anders (Rohm, 1998:81). Boyd (2004:Bylaag B) voeg as die behoeftes van 'n S-temperament by stabiliteit en tyd om aan te pas. Deurdat ouers aan hierdie kinders se behoefte aan waardering aandag gee, sal dit daartoe lei dat die kinders se emosionele tenk vol bly.

Die C-temperamenttipe kind volgens die DISC-model, se emosionele behoefte is aan reg korrektheid en kwaliteitwerk (Rohm, 1998:99). Boyd (2004:Bylaag B) voeg feitelik inligting en genoegsame tyd om te analiseer, as verdere behoeftes van die C-temperament by.

Ouers het nodig om te weet wat hulle kinders se emosionele behoeftes is, om so hulle emosionele tenks vol te hou. Elke persoon se emosionele behoeftes kan bevredig word deur 'n eiesoortige liefdestaal. Elke persoon het dus 'n spesiale manier hoe hy liefde waarneem. Daar bestaan vyf liefdestale waardeur ouers aan hulle kinders kan wys dat hulle hul onvoorwaardelik aanvaar en liefhet. Dit is nodig dat ouers met hulle kinders kontak maak op 'n manier wat die kinders verstaan (Chapman & Campbell, 1997:20). Hierdie liefdestale kan soos volg bespreek word:

5.10.1 Liefdestaal nr. 1: Fisiese aanraking

Drukkies, soene en gepaste aanraking is belangrik om kinders se emosionele tenk vol te hou (Chapman & Campbell, 1997:32-36). 'n Eie interpretasie is dat die kind se temperament kan bepaal watter liefdestaal hy verkies. Dit is dus nodig vir ouers om hulle kind se temperament te verstaan, om te weet watter manier van kontak hulle met hulle kind kan maak en om te wys dat hulle hul kind onvoorwaardelik aanvaar en liefhet.

Fisiese straf as dissiplinemetode kan vir hierdie kinders wat fisiese aanraking as liefdestaal verkies, spanning veroorsaak (Chapman & Campbell, 1997:41). Fisiese

kontak sluit volgens Campbell (1997:47) nie net soene en drukkies in nie, maar enige vorm van aanraking.

‘n S-temperament tipe volgens die DISC-model, is geneig om warm te wees ten opsigte van hulle emosies. Hulle is op mense ingestel en verkies om lang verhoudings in stand te hou (Walk thru the Bible, 1999:21). ‘n Eie interpretasie is dat hierdie temperament tipe moontlik geneig sal wees om fisiese aanraking as liefdestaal te verkies. Die I-temperament tipe volgens die DISC-model, is geneig om gedurig in ander se geselskap te wil wees. Sy emosies is geneig om emosioneel op en af te wees. Hierdie temperament tipe se ideale omgewing is waar daar opwinding is en is geneig om groot gesigs- en handgebare te gebruik indien hy iets verduidelik (Walk thru the Bible, 1999:19). Die navorser is van mening dat hoewel hierdie temperament tipe se emosionele behoefte erkenning is bestaan die moontlikheid dat hierdie temperament tipe moontlik ook hierdie liefdestaal kan verkies.

5.10.2 Liefdestaal nr. 2: Woorde van bevestiging

Tydens kommunikasie word woorde as kragtig beskou. Woorde van toegeneentheid en liefkosing, woorde van lof en aanmoediging en woorde wat positiewe leiding veroorsaak, is belangrik vir persone wat hierdie liefdestaal verkies. Ouers se stemtoon en sagtheid van gemoed vorm deel van hierdie liefdestaal (Chapman & Campbell, 1997:46).

Piaget, ‘n sielkundige van die twintigste eeu, het vier stadia beskryf waardeur ‘n kind se denke ontwikkel (Louw *et al.*, 2001:73; Weiten, 2004:441). Volgens Piaget, betree die kind die kognitiewe ontwikkeling van die konkreet-operasionele denke tussen die periode sewe tot twaalf jaar (Vergelyk Meyer & Van Ede, 2001:83; Weiten, 2004:441). Die middelkinderjare kind se denke is dus konkreet, gevolglik erken die kind dit wat aangeraak, gesien en gehoor kan word. Die kind in hierdie stadium vind dit moeilik om te reageer op hipotetiese stellings wat nie op die realiteit gegrond is nie, aangesien dit nie konkreet gesien, gehoor en aangeraak kan word nie.

Liefde is ‘n abstrakte konsep. Ouers moet dus hulle liefde vir hulle kind op ‘n konkrete wyse uitdruk. ‘n Voorbeeld om die kind deur woorde te wys dat hulle hom

onvoorwaardelik aanvaar en liefhet, is om met bedtyd vir hom 'n storie te lees en vir hom 'n woordeskat van liefdeswoorde aan te leer. Gebruik woorde om die kind te beskryf en verduidelik wat dit beteken om iemand lief te hê. Dit is vir ouers nodig indien hulle kind woorde as liefdestaal verkies om hulle waardering teenoor die kind uit te druk en die positiewe eienskappe van die kind te beklemtoon (Chapman en Campbell, 1997:46-48).

Die navorser is van mening dat daar 'n moontlikheid bestaan om die liefdestaal van woorde in verband te bring met temperamenttipes. 'n S-temperamenttipe volgens die DISC-model se behoefte is aan waardering en dié temperament word daardeur gemotiveer (Walk thru the Bible, 1999:26). Woorde as liefdestaal kan moontlik vir hierdie kinders van belang wees. Dieselfde geld vir 'n C-temperamenttipe wat verkies om korrek te wees en kwaliteitwerk te lewer. Hierdie kind sal dus van sy ouers wil hoor dat hy reg is en kwaliteitwerk gelewer het. Die mening word verder gehuldig dat die D-temperamenttipe kind geneig is om in beheer te wil wees van die situasie en presies te sê wat hy dink. Dit sal dus nodig wees vir ouers van die D-temperamenttipe kind om moontlik deur middel van woorde vir hom die boodskap oor te dra dat hy toestemming het om in beheer te wees en te sy standpunt uit te druk.

5.10.3 Liefdestaal nr. 3: Kwaliteittyd

Vir party kinders is woorde nie genoeg nie en meet hulle hul ouers se liefde aan die tyd wat hulle saam spandeer. Indien die kind se emosionele tenk leeg is, is hy geneig om aandag te vra deur onaanvaarbare gedrag, in 'n poging om sy ouers se tyd te kry. Die belangrikste faktor van kwaliteittyd is dat dit nie oor die gebeure self gaan nie, maar oor die feit dat ouers en kinders iets saam doen en om saam te wees. Kwaliteit tyd sluit oogkontak in (Chapman & Campbell, 1999:61-62). Campbell (2003:39) beskryf oogkontak as om direk in die oë van iemand anders te kyk. Ouers gebruik dikwels oogkontak met hulle kinders en gee ander boodskappe deur. Ouers maak dikwels slegs onder sekere omstandighede oogkontak met hulle kinders, soos wanneer hulle hulle kinders loof vir iets wat hulle bereik het.

'n Eie interpretering is dat kinders met 'n S- en I- temperamenttipe moontlik hierdie liefdestaal verkies. Albei temperamente is ingestel op mense en verkies interaksie

met mense (Walk thru the Bible, 1999:16,18). Die I-temperamenttipe kind is geneig om te verkies om nie alleen te wees nie en kan daarom van hierdie liefdestaal gebruik maak.

5.10.4 Liefdestaal nr. 4: Geskenke

Hierdie liefdestaal verkies om geskenke te gee en te ontvang. Hoewel alle kinders van geskenke hou, is die verskil daarin geleë dat die kinders wat 'n geskenk as liefdestaal verkies, verskillend sal reageer teenoor die ontvang van geskenke. Hierdie kinders het gewoonlik 'n spesiale plek in hulle kamer waar hulle die geskenke sit. Die idee is dat indien 'n geskenk verdien word, dit as betaling beskou word. 'n Ware geskenk moet nie as betaling beskou word nie. Dit moet eerder 'n uitdrukking van onvoorwaardelike aanvaarding wees. Dit dui daarop dat indien 'n ouer sy kind 'n roomys belowe indien hy sy kamer opruim, dit beskou word as 'n vorm van manipulasie en nie as 'n uitdrukking van liefde nie (Chapman & Campbell, 1997:76-79).

Hierdie liefdestaal van geskenke kan verbind word aan 'n temperament. 'n I-temperamenttipe kind is geneig om entoesiasies en opgewonde te wees en van verrassings hou (Walk Thru the Bible, 1999:40). Hierdie temperament sal moontlik geskenke as liefdestaal verkies. Die S-temperamenttipe kind se emosionele behoefte is opregte waardering soos verduidelik in 3.6.2.3. Die moontlikheid bestaan volgens die navorser dat hierdie kind moontlik 'n geskenk as opregte waardering kan beskou, mits hy die boodskap van onvoorwaardelike aanvaarding kry.

5.10.5 Liefdestaal nr. 5: Diensbaarheid

Dade beskryf hierdie liefdestaal van diensbaarheid. Die doel van hierdie liefdestaal is om ander persone te dien, en die primêre motivering is nie om ander net tevrede te stel nie. Die doel van diensbaarheid is 'n manier om vir 'n persoon te wys dat hy onvoorwaardelik aanvaar word, deur middel van daade. Ouers wat diensbaar is vir hulle kinders se motivering moet wees om die beste vir die kinders te doen. Hierdie liefdestaal van diensbaarheid kom tot uiting wanneer ouers deur hulle daade vir die kinders wys dat hulle hul liefhet. Deur middel hiervan stel ouers aan hulle kinders 'n

voorbeeld. Dit sal aanleiding gee dat kinders ook diensbaar aan ander sal wees (Chapman & Campbell, 1997:84-86). Die navorser is van mening dat die S-temperament tipe moontlik hierdie liefdestaal van diensbaarheid sal verkies. Hulle grootste behoefte is om aan ander diensbaar te wees en ander tevrede te hou (Walk thru the Bible, 1999:20).

Indien ouers net aan hulle kinders 'n geskenk gee wanneer hulle tevrede is met hulle gedrag, is dit voorwaardelike aanvaarding. Dit leer die kinders dat hulle net aanvaarbaar is indien hulle aan ander se standarde voldoen (Chapman & Campbell, 1997:91). Die navorser is van mening dat indien ouers sensitief word vir en bewus word van hulle kinders se liefdestaal wat eie is aan hulle temperament tipes, sal die kinders sensitief wees teenoor ander se behoeftes. Kinders word in die proses ook bewus van hulle eie behoeftes en hoe om hierdie behoeftes aan hulle ouers bekend te maak, sodat dit bevredig kan word.

5.10.5.1 Moment: Hoe wys ek as ouer my liefde vir my kind

Die liefdestale kan as moment geïdentifiseer word om die ouers te bemagtig met kennis oor hoe hulle kinders weet wanneer ouers hulle liefhet. (Vergelyk sessie vier, tabel 5.8.) Die moment kan geïntegreer word met die gestaltbenadering se teoretiese beginsel van homeostase. (Vergelyk 4.4.4.2.) Indien kinders die boodskappe kry en hulle voel dat hulle nie geliefd is nie, sal dit moontlik lei tot die ontstaan van kontakgrensversteuring en onvoltooidhede. Kinders sal deur middel van hulle gedrag toon dat hulle nie in homeostase is nie en pogings aanwend om homeostase te bereik.

5.11 DIE INVLOED VAN OMGEWING OP TEMPERAMENTE

- **Geïnhibeerde temperament en omgewingsinvloede**

Soos reeds in 2.5 verduidelik, het Kagan se navorsing bevind dat twee derdes van die skaam, oorsensitiewe en angstige kinders dikwels ook as volwassenes skaam en anstig is (Kagan, 1994:135; Goleman, 1996:216-217). Een derde van die skaam kinders was egter teen die tyd dat hulle skool toe is, net so goed gesosialiseer wees as enige ander

kind. Die verskil by hierdie kinders is die wyse waarop hul ouers hulle skaam temperament hanteer het.

Die moeders van die kinders wat skaam gebly het, was moontlik oorbeskermend, terwyl van die kinders wie se temperament verander het, deur die moeders gelei is om dit wat hulle ontstel, te hanteer (Goleman, 1996:19). Met die eerste oogopslag wil dit voorkom of die kinders se temperament tipe verander het. Dit is nie die geval nie. Volgens LaHaye (1994:8); Goode (2001:34) en Keogh (2003b:50-51), kan temperament tipe nie verander nie, aangesien dit by konsepsie sy ontstaan het en die persoon daarmee gebore word. Wat egter wel gebeur, is dat temperament deur die omgewing gevorm word, wat daartoe lei dat die temperament op 'n ander manier uitgedruk word. Die afleiding daaruit kan gemaak word dat indien kinders met geïnhibeerde temperamente gebore word en in 'n omgewing grootword wat nie ingestel is op hierdie temperament tipe nie, die risiko hoër sal wees om angstigheid, fobieë, paniekaanvalle en beperkte gedrag teenoor vreemde persone of situasies te ontwikkel (Goode, 2001:35). Daar is navorsers wat beweer dat genetiese beïnvloeding 'n beperking op die uitdrukking van temperament plaas, maar dat omgewings beïnvloeding geen beperking plaas nie (Keogh, 2003b:51). Dit blyk dus dat hoewel kinders se temperament tipes nie kan verander nie, die kind se omgewing 'n belangrike rol in die vorming van die temperament speel.

'n Genetiese predisposisie om skaam te wees kan dus versag word deur omgewingsomstandighede en ervaring. Die kind wat skaam is, sal dus in 'n omgewing waar die ouers en onderwysers warm en ondersteunend voorkom, meer uitgaande en sosiaal raak.

- **Ouerskapstyl en temperament**

Indien ouers hulle kind se temperament reeds by geboorte ken en verstaan, kan dit daartoe aanleiding gee dat ouers hulle ouerskapstyl daarby kan aanpas. Kinders se unieke temperamentstyl kan as 'n riglyn dien vir ouers se ouerskapstyl, sodat die kinders die beste daarop kan reageer (Vasta *et al.*, 1999:455) Indien verwagtinge van die omgewing en die kind se temperament ooreenstem, word daarna verwys as goeie passing. Gesonde ontwikkeling en positiewe persoonlike uitkomst vind plaas

indien daar ‘n goeie passing is tussen die kind en die omgewing (Keogh, 2003b:31; Bornstein, 2004:300; Gallagher, 2001:624).

Ouers en kinders het ‘n wedersydse invloed op mekaar. Dit beteken dat ouers ‘n invloed het op hulle kinders se gedrag en dat kinders ook ‘n invloed het op hulle ouers se gedrag. Kinders met aktiewe gedrag veroorsaak dat die ouers spesiale reëlings in hulle huishoudings moet tref om hulle kinders te beskerm (Tieger & Barron-Tieger, 1997:355).

- **Die invloed van die kind se gedrag op die omgewing**

Kinders ontlok dikwels verskillende reaksies van ander rondom hulle, wat direk verband hou met hulle temperament. Kinders met moeilike temperamente is geneig om negatiewe reaksies van hulle ouers te ontlok (Keogh, 2003a:3). Hierdie verskillende reaksies tussen kinders en hulle omgewing lei tot die konsep van “goodness to fit”. Keogh (2003a:3) is van mening dat hierdie konsep van “*goodness to fit*” sentraal is tot die begrip van hoe temperament tot die kind se ontwikkeling en ervarings bydra. (Vergelyk Oatley & Jenkins, 1996:241.)

Eienskappe van die omgewing wat ‘n invloed het op die passing, sluit in waardes, verwagtinge, versoeke en temperamente van volwassenes. ‘n Kind se gedragstyl kan pas by die ouers se verwagtinge en die daaglikse roetine in die gesin of dit kan ‘n indringende of ontwrigtende invloed hê. Hoe ‘n kind teenoor sy omgewing reageer, hou verband met die kind se temperament (Oatley & Jenkins, 1996:241).

- **“*Poorness to fit*”**

“*Poorness to fit*” bestaan wanneer die versoeke en verwagtinge buitensporig is en nie verenigbaar is met die kind se temperament nie. Met so ‘n passing is die kind geneig om stres te ervaar (Chess & Thomas, 1989:57). ‘n Kind wat geneig is om ‘n “*slow to warm up*”-temperament te hê, het tyd nodig asook ‘n aantal blootstellings aan nuwe situasies, voordat hy aktief en gemaklik aan ‘n situasie kan deelneem. Indien ouers die kind nie dwing om dadelik en gemaklik by ‘n nuwe situasie betrokke te raak nie,

maar hom toelaat om op sy eie tyd en teen sy eie pas betrokke te raak, staan dit as 'n positiewe passing bekend. Indien so 'n kind herhaaldelike sukses in hierdie tipe benadering, naamlik “*goodness to fit*” ervaar, kan hy makliker selfaktualisering bereik (Chess & Thomas, 1989:56). Die ouers erken dus die kind se eie unieke temperament.

- “*Goodness to fit*”

“*Goodness to fit*” beteken nie dat die ouers en hulle kinders dieselfde temperamente moet hê nie. Wat belangrik is, is die tipe versoeke wat van 'n spesifieke kind verwag word en watter reaksie die kind se gedrag in die ouers ontlok, ongeag of die ouers en die kind se temperamente verskil of ooreemstem is (Chess & Thomas, 1989:63). (Vergelyk Berndt, 1997:213.) Chess en Thomas (1989:63) konstateer verder dat indien daar 'n “*goodness to fit*” toegepas word en nuwe verwagtinge suksesvol deur die kind bemeester word, sal dit aanleiding gee tot selfaktualisering by die kind en positiewe ontwikkeling. Indien 'n verwagting nie suksesvol afgehandel word nie, gee dit aanleiding tot 'n “*poorness to fit*”. Dit sal aanleiding gee tot angs en stres by die kind. 'n Voorbeeld om hierdie begrip te verduidelik, kan soos volg uiteengesit word:

Indien ouers bewus is dat hulle kind geneig is om teruggetrokke en skaam te wees en moeilik nuwe situasies benader, sal dit vir die ouers nodig wees om hom stelselmatig aan nuwe situasies bloot te stel. Nuwe situasies kan stadig en geleidelik benader word. Hierdie benadering sal dus 'n “*goodness to fit*” wees, aangesien die verwagting en versoek gevorm is rondom die kind se temperamentstyl.

Die navorser is van mening dat 'n “*goodness to fit*” nie 'n standaard benadering is wat vir alle kinders werk nie. 'n “*Goodness to fit*” vir een kind kan 'n “*poorness to fit*” vir 'n ander kind wees. 'n Goeie passing geskied wanneer die verwagtinge en versoeke van ouers gevorm word na gelang van die kind se temperament.

Ouers moet dus die uniekheid van elke kind erken en in gedagte hou in die hantering van hul kinders. 'n Goeie passing of “*goodness to fit*” tussen die kind en sy omgewing sluit ook die skoolomgewing in, aangesien die juniorprimêre skoolkind die meeste van sy tyd in die skool deurbring.

- **Die invloed van die onderwyser op die kind se temperament**

Dis belangrik om die onderwyser en die kind se temperament in gedagte te hou. Daar is drie aspekte wat uitgelig kan word wat 'n belangrike invloed het op die passing tussen kinders en die klasomgewing, naamlik die inhoud en aard van die kurrikulum en metode van klasaanbieding, die organisering en beheer van tyd en hulpbronne en die aard van die interaksie tussen die onderwyser en die kinders.

Die drie aspekte is voortdurend in interaksie met die kinders se temperament. Die kinders se kognitiewe vermoëns en die inhoud en klasaanbieding speel 'n rol in die kind se motivering. Kinders se temperament het 'n invloed op hulle motivering. Sekere kinders met 'n sekere temperament, voel veiliger in 'n kleingroepbespreking. 'n Klas wat georganiseer is rondom 'n grootgroepbespreking, sal daartoe aanleiding gee dat hierdie kinders meer spanning sal ervaar. Die manier hoe kinders teenoor hulle onderwyser optree, het te make met hulle temperament. Sommige kinders sal terugtrek wanneer 'n klas byvoorbeeld te rigied is. Stil en skaam kinders sal angstiger, en stiller word en hulle onttrek in 'n klasomgewing waar daar te veel aktiwiteit is (Keogh, 2003b:32-33). Hierdie skrywer het die volgende genoem ten opsigte van die passing tussen kinders se hulle temperament en sy omgewing, naamlik:

In themselves, temperamental attributes are neither good nor bad. Whether a given temperament trait of a child meets with approval or disapproval, results in praise or criticism, or proves convenient or inconvenient to adults and peers can depend upon its appropriateness to the situations in which it is expressed and upon the degree to which its manifestations correspond to the value judgements of others.

'n Eie interpretasie is dat die onderwyser se temperament 'n invloed het op die manier hoe hy teenoor kinders reageer.

- **Die invloed van die portuurgroep op die kind se temperament**

Tydens die middelkinderjare is kinders meer geneig om met ander kinders van dieselfde geslag en ouderdom in interaksie te wees. Die portuurgroep van die

middelkinderjare kind speel 'n uiters belangrike rol in die ontwikkeling van die kind (Louw *et al.*, 2001:272). Die navorser is van mening dat portuurgroepe en die kind se temperament in 'n wedersydse verhouding tot mekaar staan. 'n Kind met 'n D-temperament tipe wat geneig is om ander te beheer, geneig is om nie empaties te wees nie, dryfkrag het en vinnig keuses uitoefen, kan byvoorbeeld deur 'n portuurgroep verwerp word weens sy temperament tipe. Dieselfde geld vir die ander temperament tipes. Dit is 'n verdere rede waarom ouers hulle kinders se temperament tipe moet ken en verstaan om die kinders se beperkinge volgens hulle temperamente te rig en aandag aan te verleen.

5.11.1 Moment: Invloed van die omgewing op temperamentverskille

Die wedersydse invloed van die omgewing en temperamentverskille op mekaar kan as moment geïdentifiseer word en as deel van sessie vier aan die respondente verduidelik word. Die moment is tydens die individuele terugvoering weer herhaal word as sessie ses. Die moment kan geïntegreer word met die gestaltbenadering se teoretiese beginsel van homeostase. (Vergelyk 4.4.4.2.) Indien die omgewing nie pas by die kind se temperament nie, sal die kind nie in ewewig wees nie en moontlik van onvoltooidhede gebruik maak as 'n poging om homeostase te bereik.

5.12 FAKTORE WAT DIE OUER-KIND-VERHOUDING NEGATIEF BEÏNVLOED

Ouers se gedrag teenoor hulle kinders het dikwels 'n negatiewe invloed op die kinders se ontwikkeling. Vasta *et al.* (2001:454) is van mening dat die ouer-kind-verhouding beïnvloed word deur kinders se temperament. 'n Ouer sal byvoorbeeld anders teen kinders met maklike, gelukkige en tevrede temperamente optree as kinders met moeilike temperamente. Daar bestaan uit die STEP-program verskeie faktore wat 'n negatiewe invloed op die verhouding tussen die ouer en die kind kan hê (Dinkmeyer & MacKay, 1976:20). Die faktore kan soos volg uiteengesit word:

- Die eerste faktor is dié van negatiewe verwagtinge. Die ouer glo dikwels dat daar sekere take is wat die kind nie in staat is om te kan bemeester nie en dra dikwels daardie verwagting op een of ander manier aan hom oor.

- Die tweede faktor is dié van onrealistiese hoë verwagtings. Ouers stel soms eise aan die kind wat onmoontlik is om aan te voldoen. ‘n Eie mening is dat sekere temperamenttipes moontlik geneig sal wees om hoër verwagtinge aan hulle kinders te stel as ander.
- Die derde faktor is wedywering tussen broers en susters (Van Niekerk, 1990:36). Dis nodig dat ouers daarvan bewus moet wees dat hulle dikwels kinders met mekaar vergelyk. Indien kinders met mekaar wedywer, is dit nodig om die kinders te help om die negatiewe gevoelens wat hulle jeens mekaar koester, te erken met woorde, wense en kreatiewe aktiwiteite byvoorbeeld ‘n uitlaatklep. Dis nodig dat ouers, indien hulle kinders met mekaar wedywer, bewus moet wees van die gevoel agter die woorde en hoe dit hanteer moet word. Van Niekerk (1990:36) is verder van mening dat die ouers dikwels hulle kinders met mekaar vergelyk, gewoonlik wanneer hulle kwaad of baie trots is.
- Die vierde faktor is oor-ambisie. Ouers verwag dat hulle kinders moet presteer en net die beste word van hulle verwag. Hulle vermy terreine waar die moontlikheid van mislukking bestaan. In oor-ambisieuse gesinne, het die ouers en kinders nie die moed om onvolmaak te wees nie (Van Niekerk, 1990:36). Die mening word gehuldig dat ‘n D-temperamenttipe volgens die DISC-model (soos bespreek in 3.6.2.1), geneig is om taakgeoriënteerd te wees, wat daarop ingestel is om take af te handel. Daar bestaan dus ‘n moontlikheid dat hierdie tipe ouer geneig sal wees om ingestel te wees op dit wat hulle kinders moet bereik en kan dus dikwels oor-ambisieus wees.
- Die vyfde faktor is dubbel standaarde. Ouers glo dat hulle regte en voorregte het wat hulle kinders nie mag hê nie. Ouers verskil dikwels oor die manier van optrede teenoor die kinders. Dit kan konflik tussen die kinders en ouers en ook tussen die ouers onderling tot gevolg hê (Van Niekerk, 1990:36). ‘n Eie mening is dat indien ouers bewus gemaak word om hulle kinders te motiveer ten opsigte van elkeen se unieke temperament, dit kan bydra dat die ouer-kind-verhouding positief kan ontwikkel en ‘n *goodness-to-fit*-omgewing daargestel word.

5.12.1 Moment: Faktore wat die ouer-kind-verhouding negatief beïnvloed

Die faktore wat die ouer-kind-verhouding negatief beïnvloed, kan as moment geïdentifiseer word wat tydens sessie vier van die program aan die respondente voorgelê kan word. Hierdie moment kan geïntegreer word met die homeostase van die gestaltbenadering, aangesien die verhouding tussen ouers en kinders kan meebring dat die kind en/of ouers nie in homeostase is nie. (Vergelyk 4.4.4.2.)

5.13 KOMMUNIKASIE TUSSEN OUERS EN KINDERS

- Kommunikasie is die verbale en nie-verbale interaksie tussen twee mense. Dit verwys daarna dat die persoon van homself gee, naamlik dat hy homself oopstel, ontvang van ander, deel met ander en ervaar van ander. Kommunikasie is dus om mee te deel, om te praat en te luister, diepe kontak tussen mense, die ander te ontmoet, te leer ken en liefkry en geestelike kontak (Van Niekerk, 1990:47). 'n Eie mening is dat die sosiale ontwikkeling van die middelkinderjare kind moontlik 'n rol kan speel in die kommunikasie van die kind met sy omgewing. Sosiale invloede word aan die individu oorgedra by wyse van persoonlike sosiale kontak met individue en groepe soos ouers vriende en onderwysers; massakommunikasiemedie soos radio en televisie; en op talle ander maniere soos waarnemings van mense, kunswerke en ander kultuurprodukte (Meyer, 2001:23).
- Temperament speel 'n belangrike rol in die kind se sosiale en persoonlikheidsontwikkeling (Lengua & Kovacs, 2005:22). Die kind se sosiale ontwikkeling bestaan uit verskeie fasette, soos die ontwikkeling van empatiese vermoëns, verskillende verhoudings soos portuurgroepverhoudings, en sosiale spel.
- Lefrancois (2001:505) beskou selfkonsep-ontwikkeling as deel van die kind se sosiale ontwikkeling, aangesien sosiale ontwikkeling die ontwikkeling van sosiale kennis insluit. Louw *et al.* (2001:348) beskryf dit as deel van persoonlikheidsontwikkeling. Die middelkinderjare kind se sosiale ontwikkeling hou egter implikasies vir sy verhouding met sy ouers, sibbe en portuurgroep in. Skoolgaande kinders bestee minder tyd met hul ouers, terwyl meer tyd met hulle portuurgroep deurgebring word. Die kind se verhouding

met sy ouers is tydens hierdie fase steeds die belangrikste verhouding in sy lewe.

- Die verhouding van die middelkinderjare kind met sy broers en/of susters speel ook 'n belangrike rol in die kind se sosiale ontwikkeling (Du Toit & Kruger, 1991:125; Louw *et al.*, 2001:368). 'n Eie mening is dat die kind se broers en susters se temperamente meestal van mekaar verskil, wat ook 'n invloed het op die kind se sosiale ontwikkeling en hoe hy met hulle kommunikeer. Daar bestaan twee dimensies van 'n kommunikasieboodskap, naamlik 'n nie-verbale dimensie en 'n verbale dimensie. Die nie-verbale dimensie verwys na die stemtoon, liggaamshouding en gesigsuitdrukking. Die doel van kommunikasie kan wees om enigiets wat 'n persoon met ander wil deel oor te dra, of dit wat die individu emosioneel ontstel of verhinder aan ander oor te dra (Van Niekerk, 1990:47-49).
- Die middelkinderjare kind se verhouding met sy portuurgroep word gekenmerk deur groepe van vier of vyf kinders. Hierdie groepering vind informeel plaas en die groep het gewoonlik nie 'n leier nie. Vriendskappe word gekenmerk deur geslagsooreenstemming, terwyl vriendskappe met die teenoorgestelde geslag baie raar is (Du Toit & Kruger, 1991:127). Hoewel die literatuur nie die invloed van portuurgroepverhoudinge op veral die middelkinderjare se temperamente aantoon nie is die navorser van mening dat die moontlikheid bestaan dat sekere temperamenttipe kinders moeiliker maats maak as ander en dat sekere temperamenttipe kinders, byvoorbeeld die S- en C- temperamenttipe, moontlik geneig sal wees om net een of twee vriende te hê.

5.13.1 Moment: Hoe maak ek as ouer kontak met my kind.

Hoe ouers kontak kan maak met hulle kinders se temperamenttipe, kan as moment geïdentifiseer word. Hierdie moment kan geïntegreer word met die gestaltbenadering se teoretiese beginsel van kontakgrens (Vergelyk 4.4.4.6.) Die moment kan deel van sessie vier vorm en meer spesifiek ten opsigte van elke gesinslid herhaal word tydens sessie ses van die individuele terugvoersessie.

5.14 LUISTERVAARDIGHEDE IN KOMMUNIKASIE

Van Niekerk (1990:53) beskryf agt luistervaardighede wat ouers moet bemeester en benut vir effektiewe ouerskap. Hierdie luistervaardighede kan soos volg uiteengesit word:

- **Meelewende stilte.** Dis nodig dat 'n individu hom moet weerhou van onmiddellike kommentaar en moet net eers na die volle omvang luister.
- **Erkenningsrespons of passiewe luister.** Deur middel van nie-verbale en verbale respons wys die ouer aan sy kind dat hy op hom ingestel is en aktief na hom luister.
- **Vertel-my-meer-tegniek.** Dit is iets wat die ouer sê of doen om die kind aan te moedig om meer te vertel van sy gevoelens en probleme.
- **Opsomming.** Dis nodig om in die verloop van die gesprek 'n opsomming te gee van wat weergegee is, om sodoende misverstande te voorkom.
- **Parafrasering.** Die ouer moet die kind se idees en gedagtes in sy eie woorde weergee, sodat die akkuraatheid van die luister nagegaan kan word.
- **Gepaste vrae** dui daarop dat die ouer werklik belangstel in dit wat die kind vertel.
- **Geduld** vereis tyd van die ouer
- **Reflekteer luister.** Luister is die doelbewuste soeke na betekenis. Dit is 'n aktiewe proses. Dit vra intellektuele en emosionele gemotiveerdheid en inspanning, asook totale konsentrasie en aandag. Almal beskik oor die vermoë om te luister, maar dit moet geoefen en aangeleer word voordat dit in 'n vaardigheid ontwikkel. Die navorser is van mening dat effektiewe luister 'n gewoonte is wat aangeleer kan word. Reflektiewe luister beteken dat die ouer die gevoel en betekenis van dit wat die kind sê en doen (of nie sê en doen nie) sal begryp en dan die betekenis aan die kind sal terugreflekteer.

5.14.1 Moment: Hoe luister ek na my kind?

Hoe ouers na hulle kinders luister, ongeag hulle temperament tipe, kan as 'n volgende moment geïdentifiseer word. Hierdie moment kan geïntegreer word met die gestaltbenadering se beginsel van kontakgrens (Vergelyk 4.4.4.6.) Die moment kan tydens sessie vyf van die program aan die respondente verduidelik word.

5.15 KONFLIKHANTERING

Elke gesin ervaar van tyd tot tyd konflik. Konflik word beskou as 'n emosionele botsing, spanning of onrus, weens een of ander moeilike gebeure of saak in die ouer en sy kind se interaksie met mekaar, omdat hulle verskillende mense is (Van Niekerk, 1990:81 en soos in hoofstuk drie bespreek is).

Hierdie program noem dat die oorsake van konflik dikwels geleë is in verskille in ouderdom en persoonlikheid, mag en wedywering, swak aanvaarding, misverstande en die persoon se gemoedstemming. Die oorsake van konflik in die ouer-kind-verhouding volgens die PET-program is wanneer die ouer en kind se behoefte verskil (Gordon, 2000:170).

Die STEP-program tref 'n onderskeid tussen konflik en aggressie. Konflik lei dikwels tot woede en aggressie. Aggressie en woede blokkeer die persoon se luistervermoë en die vaardigheid om dit toe te pas. Die doel van hierdie bemagtigingsprogram is juis om aan ouers die rol van temperamentsverskille in die ontwikkeling en hantering van konflik uit te wys. Boyd (2004:139) beskryf die volgende konflikte wat kan voorkom ten opsigte van verskillende temperamenttipes en waarvan ouers moet kennis dra. Die konflikte wat kan voorkom, kan skematies soos volg voorgestel word:

Tabel 5.2 MOONTLIKE KONFLIKTE WAT TUSSEN 'N D-TEMPERAMENT OUER EN DIE VERSKILLENDE TEMPERAMENTTIPE KIND KAN VOORKOM

	Ouer is 'n D-temperamenttipe (DISC-model)	Hanteringstrategie
Kind-D temperamenttipe	'n Magstryd tussen die ouer en die kind ten opsigte van beheer kom gereeld voor. Beide is geneig om kompetierend te wees en albei wil wen en nie een wil opgee nie. Beide vind dit moeilik om 'n tussenweg te	Ouer moet probeer om nie ultimatum te stel nie. Gee die kind beheer op sekere gebiede (gee van keuses) Indien nodig, gee eenwoord

	vind.	opdragte. Stel saam grense vas en hou daarby. Sodoende leer die kind verantwoordelikheid. Moenie in 'n magstryd verval nie.
Kind-I temperamenttipe	Die ouers se behoefte om doelwitte en resultate te bereik, kan konflik veroorsaak, aangesien die kind geneig is om 'n gemakliker lewensuitkyk te hê. Konflikte kan ontstaan wanneer die ouer 'n taak afgehandel wil hê en die kind ingestel is om pret te hê en by sy vriende te wees Die kind se neiging om ongeorganiseerd te wees en nie sy werk betyds af te handel nie kan konflik veroorsaak.	Die kind sal nooit die ouer se fokus of doelgeoriënteerdheid hê nie. Die kind verkies pret. Dis nodig dat ouer saam met die kind projekte en take verrig. Probeer om idees vir verandering, van praat aksie te omskep. Skryf die detail en verwagtinge ten opsigte van take vir die kind neer. Luister na lang stories van die kind. Gee baie erkenning en aanmoediging. Aanvaar die kind se emosies, maar dring aan op feite.
Kind-S temperamenttipe	Ouer is geneig om te sterk oor te kom, wat veroorsaak dat kind dit persoonlik opneem. Ouers het min begrip vir saggeardheid van die S-temperament kind. Kan hom as "swak" bestempel, wat tot gebrek aan sin vir self lei.	Moenie van die kind verwag om self uit te vind hoe om 'n taak te verrig nie. Wys stap vir stap hoe dit gedoen moet word. Die kind wil die ouer tevrede hou en wil weet hoe om 'n taak te verrig. Let op wat ouer sê, aangesien die kind baie sensitief is. Die kind moet nie in kompetisie met ander geplaas word nie. Moenie die kind met ander vergelyk nie. Kind het behoefte aan

		waardering en aanvaarding – ouer moet tyd saam met kind spandeer.
Kind-C temperamenttipe	<p>Ouer is geneig om vinnig in projek betrokke te raak, terwyl die kind die projek in detail wil deurdink.</p> <p>Beide wil resultate hê, maar die kind verkies om dinge op die regte manier te doen, teenoor die ouer wat dit onmiddellik gedoen wil hê.</p> <p>Die verskil in pas veroorsaak die grootste konflik.</p> <p>Die ouer se geneigdheid om die kind te beheer, kan die kind wat nie onder druk kan funksioneer nie ontmoedig.</p>	<p>Moenie ongeduldig raak met die kind nie en moet hom nie druk om keuses uit te oefen nie</p> <p>Gee tyd dat kind al die feite kan versamel om dinge op die regte manier te verrig.</p> <p>Ouer moet nie kritiseer nie, aangesien die kind dit as persoonlik ervaar.</p> <p>Wees voorbereid om die kind se “hoekom”-vrae te beantwoord en gee hom diepte- en detail verduidelikings.</p> <p>Die kind is nie ‘n risikonemer soos die ouer nie.</p>

Bron: (Boyd, 2004:139-142)

Tabel 5.3: MOONTLIKE KONFLIKTE WAT TUSSEN ‘N I-TEMPERAMENT OUER EN DIE VERSKILLENDE TEMPERAMENTTPE KIND KAN VOORKOM

	Ouer is ‘n I-temperamenttipe (DISC-model)	Hanteringstrategie
Kind D-temperamenttipe	<p>I-temperament ouers wil deur hulle kinders aanvaar word en het ‘n neiging om te toegeeflik te wees.</p> <p>D-temperamenttipe kinders het ‘n behoefte aan vryheid en keuses en benodig streng grense.</p> <p>D-temperamenttipe kinders is geneig om die beheer in die huis oor te neem.</p>	<p>Duidelik gedefinieerde grense en hou daarby.</p> <p>Indien die reël verbreek word, moet die gevolge deurgevoer word.</p> <p>Die kind is geneig om voordeel te trek uit enige inkonsekwentheid of ‘n gebrek aan deurvoering van die ouer se kant af.</p> <p>Die kind is gedetermineerd om oor te neem.</p>

		<p>Moenie bang wees vir enige konfrontasies nie.</p> <p>Wees spesifiek en op die punt af, indien dissipline toegepas word.</p> <p>Gee eenwoordopdragte.</p> <p>Die kind is geneig om die ouer uit sy gemaksones te probeer druk en emosioneel uit te put.</p>
Kind-I temperamenttipe	<p>Weens die feit dat beide die I-temperament ouer en die I-temperamenttipe kind geneig is om die lewe voluit te lewe is beide geneig om te kompeteer vir die middelpunt van aandag.</p> <p>Beide is geneig om impulsief te wees en om nie hulle take deur te voer en af te handel nie.</p>	<p>Dis nodig dat die ouer na sy I-temperamenttipe kind moet luister.</p> <p>Die ouer se geneigdheid om te toegeeflik te wees, veroorsaak 'n groter gebrek aan verantwoordelikheid.</p> <p>Beide hou nie van detail nie.</p> <p>Dis nodig om elkeen se take neer te skryf.</p> <p>Stel grense en help die kind om die take deur te voer.</p>
Kind-S temperamenttipe	<p>Die meeste konflikte wat voorkom is as gevolg van die pas waarteen beweeg word.</p> <p>I-temperamenttipe ouer verkies geraas en die kind verkies stilte</p> <p>Die ouer verkies spontaneïteit, verandering en verskeidenheid en die kind verkies geen verandering en roetine nie en hou nie van verrassings nie.</p>	<p>Ouer moet sy benadering en pas verstadig.</p> <p>Gee tyd vir keusemaking</p> <p>Aanvaar dat die kind nie entoesiasies oor alles is nie.</p> <p>Die kind hou nie van erkenning voor ander nie.</p> <p>Gee opregte waardering en erkenning privaat.</p> <p>Aanvaar dat die kind geneig is om skaam te wees en stadig is om op dreef te kom, veral teenoor vreemdes.</p> <p>Gee vooraf waarskuwing indien verandering gaan voorkom.</p> <p>Vra meer vrae en gee antwoorde.</p> <p>Vra die kind om die ouer te help om take te voltooi.</p>

		Die kind wil weet dat sy bydrae waardeer word.
Kind-C temperamenttipe	Ouer verkies om voortdurend te gesels en die kind verkies alleentyd. Die ouer is geneig om verbaal te wees en mis gewoonlik die kind se indirekte manier om aspekte bekend te maak.	Ouer moet meer luister. Ouer moet meer feite ingestel wees en meer objektief wees. Aanvaar die kind se behoefte aan perfektheid. Hy is ernstig en moet tyd gegun word om teleurstellings te verwerk. Gee tyd vir kwaliteitwerk Gee opregte waardering en erkenning en gebruik beskrywende terme. Die grootste vrees van die kind is kritiek op sy werk. Hy is nie geneig om risiko's te loop nie.

Bron: Boyd (2004: 143-146).

Tabel 5.4: MOONTLIKE KONFLIKTE WAT TUSSEN 'N S-TEMPERAMENT OUER EN DIE VERSKILLENDE TEMPERAMENTTIPE KAN VOORKOM

	Ouer is 'n S-temperamenttipe (DISC-model)	Hanteringstrategie
Kind D- temperamenttipe	Die kind verkies konstante beheer en onmiddellike optrede en kan die ouer maklik uitput. Die ouer verkies stilte en vrede. Die grootste konflik kom by die area van dissipline. Die ouer is meer toegeeflik, gewoonlik om konfrontasie te vermy. Die kind wil altyd voordeel trek. Die kind is onafhanklik en ouer moet begrip hê wanneer die kind iets op sy eie wil doen.	Die kind nodig beheer en kan maklik deur die ouer beheer word. Die kind verkies om dinge op sy eie te doen en die ouers moet dit nie as persoonlik ervaar nie. Die ouer moet druk op homself plaas om 'n standpunt in te neem. Die ouer moet by sy keuses hou Die ouer is geneig om nie direk

		te wees nie.
Kind-I temperamenttipe	<p>Die ouer is geneig om teen 'n stadige pas te beweeg en die kind teen 'n vinnige pas.</p> <p>Die kind is geneig om van een aktiwiteit na 'n volgende te beweeg en die ouer verkies dat 'n taak begin en deurgevoer word op 'n kalm en stil manier.</p>	<p>Ouer moet ferm wees en streng grense stel.</p> <p>Die kind is geneig om oorredend te wees en die ouer maklik om te praat om sy sin te kry.</p> <p>Die kind is geneig om nie van werk te hou nie en die ouer is geneig om alles vir die kind te doen.</p> <p>Dit veroorsaak onverantwoordelikheid en die kind gaan deur die lewe deur te verwag dat ander die werk vir hom gaan verrig.</p> <p>Die kind moet gehelp word om meer georganiseerd te wees.</p>
Kind-S temperamenttipe	<p>Die meeste konflik kom in tydens kommunikasie voor.</p> <p>Beide praat indirek, albei sal voorstelle gee en nie een sal 'n keuse maak nie.</p> <p>Nie een wil iets voorstel wat verandering teweegbring nie.</p> <p>Indien die ouer te akkommoderend is, is die kind geneig om té afhanklik te word.</p> <p>Aangesien beide nie die ander wil ontstel nie, is beide geneig om gevoelens te onderdruk.</p>	<p>Moedig die kind aan om take op sy eie te verrig.</p> <p>Besef dat verandering noodsaaklik is.</p> <p>Ouers moet nie die kind van verandering weerhou en oorbeskerm nie.</p> <p>Help die kind om sy gevoelens uit te druk.</p>
Kind C- temperamenttipe	<p>Die kind is geneig om baie krities te wees, wat die ouer se gevoelens maklik seermaak.</p> <p>Die ouer is geneig om hierdie gevoelens te onderdruk.</p> <p>Die kind se logiese benadering van aspekte kan bots met die ouer se emosioneel geneigde fokus.</p> <p>Die ouer verkies nabyverhoudinge en die kind is geneig om berekend en koud voor te kom.</p>	<p>Wees bewus dat die kind geneig is om privaat te wil wees.</p> <p>Indien daar konflik is, moet die kind alleentyd gegun word.</p> <p>Gee spesifieke en opregte waardering vir sy werk.</p> <p>Ouers moet nie oorreeger vir die kind se neiging om te krities te wees nie.</p> <p>Lei die kind om ander se tekortkominge en sy eie te</p>

		aanvaar.
--	--	----------

Bron: Boyd (2004:147-150).

Tabel 5.5: MOONTLIKE KONFLIKTE WAT TUSSEN 'N C-TEMPERAMENT OUER EN DIE VERSKILLENDE TEMPERAMENTTIPE KIND KAN VOORKOM

	Ouer is 'n C-temperamenttipe (DISC-model)	Hanteringstrategie
Kind D-temperamenttipe	<p>Indien die ouer en die kind teenstrydige doelwitte het, sal die kind geneig wees om te wen.</p> <p>Die C temperamenttipe ouer verkies dat werk op die regte wyse volgens sy standarde verrig moet word.</p> <p>Die "regte" manier vir die D-temperamenttipe is nie so gekompliseer as vir die C-temperamenttipe nie. Die D-temperamenttipe wil die werk net afgehandel hê.</p> <p>Die kind sal geneig wees om keuses te maak en dinge af te handel en gewoonlik die detail mis wat vir die C-temperament ouer belangrik is.</p>	<p>Die kind moet verantwoordelikheid gegee word.</p> <p>Die ouer moet vermy om in te tree en dinge op die regte manier te doen.</p> <p>Erken dat dit vir die kind belangrik is om risiko's te loop.</p> <p>Die kind het fisiese oefeninge nodig.</p> <p>Die ouer moet nie met die kind argumenteer nie.</p> <p>Die ouer moet nie perfektheid verwag nie.</p>
Kind I-temperamenttipe	<p>Die ouer en die kind het 'n teenoorgestelde pas en prioriteite.</p> <p>Die ouer het min begrip vir die kind se behoefte aan pret.</p> <p>Die ouer is geneig om aan die kind hoë standarde te stel.</p>	<p>Die ouer moet sy verwagtinge ten opsigte van die kind aanpas.</p> <p>Die kind is nie geneig tot detail nie.</p> <p>Die kind het 'n behoefte aan erkenning.</p> <p>Die ouer moet die kind aanvaar vir wie hy is, al is sy sterk punte verskillend van die ouer s'n.</p> <p>Luister entoesiasties na die kind se stories.</p> <p>Dit gee hom energie om te gesels.</p>
Kind S-temperamenttipe	<p>Konflik ontstaan wanneer die kind nie dinge op dieselfde manier as die ouer doen nie</p>	<p>Die ouer is geneig om op kritieke take te fokus en om</p>

	<p>deurdink nie.</p> <p>Die kind slaan nie soveel op detail ag soos die ouer nie.</p>	<p>dinge op die regte manier te doen.</p> <p>Begelei die kind om sy gevoelens uit te druk.</p> <p>Die ouer moet oop wees om sy emosies teenoor die kind uit te druk.</p> <p>Moedig die kind aan om te ontspan.</p> <p>Verduidelik stap vir stap aan die kind wat van hom verwag word.</p> <p>Die ouer moet versigtig wees om te krities teenoor die kind te wees en standarde te verlaag.</p>
Kind C-temperamenttipe	<p>Konflik ontstaan wanneer die ouer en die kind verskil oor wie se manier die regte manier is.</p> <p>Beide kan onttrek.</p>	<p>Die ouer moet oop wees indien die kind verskil van die ouer se siening.</p> <p>Kritiek is beide se grootste vrees en ouers moet bewus daarvan wees.</p> <p>Die ouer moet nie sy standarde te hoog stel nie sodat die kind voel hy kan dit nie bereik nie.</p>

Bron: Boyd (2004: 151-154).

Boyd (2004:201) is van mening dat elke individu na aanleiding van sy temperament, op 'n sekere manier geneig is om te reageer wanneer hy in 'n konfliktsituasie is. Dit is nodig dat ouers hiervan bewus gemaak word deur te voorspel hoe hy geneig sal wees om op te tree in 'n konfliktsituasie of wanneer hy stres en spanning ervaar. Die reaksies waartoe elke temperamenttipe geneig is tydens spanning en konflik, kan soos volg uiteengesit word:

Tabel 5.6 REAKSIE TEN OPSIGTE VAN SPANNING EN KONFLIK

	AANVANKLIKE REAKSIE IN KONFLIKSITUASIE	WANNEER SPANNING AANHOU
D	Eis/Versoek	Onttrek
I	Val aan	Toestem/Inwillig

S	Toestem/Inwillig	Aanval
C	Onttrek	Eis

Dit is duidelik uit die voorstelling dat die D- en I-temperament in 'n konfliktsituasie geneig sal wees om uiting aan hulle emosie (byvoorbeeld woede) te gee. 'n D-temperament tipe individu sal eis dat ander aan sy versoek gehoor gee. Hierdie persoon kan dus uitdruklik, outokraties en beheerst voorkom. Indien 'n D-temperament tipe individu se spanning en druk aanhou, sal hy geneig wees om na die ander uiterste te gaan deur alleen te werk en so ander persone en situasies te vermy. 'n I-temperament tipe is geneig om 'n emosionele en verbale aanval te loods, as konflikthantering. Indien die druk of spanning in die konflik aanhou, sal hulle geneig wees om in te stem en hulle emosies onderdruk. Hulle sal geneig wees om in te stem tot ander se versoeke, om so sosiale verwerping te vermy.

Die S- en C-temperamentstyl is geneig om hulle emosies te onderdruk as konflikthantering. Die S-temperamentstyl sal geneig wees om toe te gee aan ander of tou op te gooi, terwyl die C-temperamentstyl geneig is om die probleem te vermy, te ignoreer of 'n nuwe strategie te beplan. Indien spanning en stres aanhou, is die S-temperament tipe geneig om aan te val en die C-temperament tipe geneig om eise te stel (Boyd, 2004:201). Elke individu is geneig om konflik op 'n sekere manier te hanteer wat by sy temperament pas. Hierdie aanduiding is volgens die navorser van belang, aangesien dit 'n ouer kan help om die reaksie van sy kind in 'n konfliktsituasie te voorspel. Dit kan ouers ook van waarde wees om te weet hoe om op te tree in 'n konfliktsituasie.

5.15.1 Moment: Hoe hanteer verskillende temperament tipes konflik en spanning?

Die hantering van spanning en konflik volgens die verskillende temperament tipes, kan as 'n moment geïdentifiseer en geïntegreer word met die gestaltbenadering se teoretiese beginsel van kontakgrens. (Vergelyk 4.4.4.6.) Tabel 5.6 kan tydens sessie vier aan die respondente verduidelik word en weer herhaal word tydens sessie ses tydens die individuele terugvoering.

5.16. OUERSKAPSTYLE IN KONFLIKHANTERING

Van Niekerk (1990:85) onderskei tussen agt style wat ouers tydens konflikthantering kan volg. Hierdie style kan soos volg genoem word:

- Onttrekking
- Ontkenning
- Vermydning
- Toegewing
- Aanval
- Oorwinning
- Skikking
- Oplossing

Die navorser is van mening dat elke persoon konflik hanteer op sy unieke manier ooreenkomstig sy temperament. 'n D-temperament tipe se konflikthantering is om outokraties, aggressief en eisend te raak (Walk thru the Bible, 1999:16). 'n I-temperament tipe se konflikthantering is om op 'n emosionele wyse aanvallend te raak (Walk thru the Bible, 1999:18). 'n S-temperament tipe se konflikthantering is verdraagsaamheid, toegewildheid en instemmendheid, en 'n C-temperament tipe se manier van konflikthantering is om vermyding, onttrekking en die beplanning van 'n teenstrategie (Walk thru the Bible, 1999:20-22). Waar die ouer en kind dus verskillende temperamente het, moet die ouer, veral in konfliktsituasies, baie sterk hierop bedag wees.

Die middelkinderjare kind se rolle verander voortdurend en so ook die rol van die ouers. Die kind word minder afhanklik van sy ouers se hulp. Die wyse waarop die ouers hulle kind grootmaak, verander ook daadwerklik. Die wyse waarop ouers hulle kind grootmaak, staan bekend as ouerskapstyl. Hierdie ouerskapstyl het 'n belangrike invloed op die kind se ontwikkeling (Louw *et al.*, 2001:356).

Een van die navorsingsprogramme ten opsigte van die ontwikkeling van ouerskapstyle, is dié van Baumrind wat gedurende 1971 onderneem is. Waarnemers

moes kinders se gedrag tydens roetine-aktiwiteite waarneem, op 'n 72-item skaal lys en korreleer met trosse tellings wat sewe dimensies van die voorskoolse gedrag van kinders verteenwoordig. Die kinders se gedrag is gekorreleer met verskillende ouerskapstyle wat deur waarnemings en onderhoude bekom is. Baumrind en sy kollegas het bevind dat ouergedrag in 77 persent van die gesinne in een van drie patrone inpas (Cole & Cole, 2003:430). Die ouerskapstyle wat onderskei kon word, is:

- **Outoritêre ouerskapstyl:** Hierdie styl volg 'n outoritêre ouerskappatroon wat poog om die gedrag en houdings van hulle kinders te vorm, te beheer en te evalueer deur middel van 'n stel tradisionele standaarde. Hulle is gesteld daarop dat kinders hulle moet gehoorsaam, en ontmoedig verbale gee-en-neem tussen hulleself en hulle kinders (Cole & Cole, 2003:429-430). Outoriteit of mag is 'n middel om die taak as ouer uit te voer, om die kind dinge te laat doen en beheer oor die kind uit te oefen (Gottman & DeClaire, 1997:32). Die outoritêre ouer gee voortdurend opdragte aan die kind. Hierdie tipe ouer is baie streng en verwag totale gehoorsaamheid. Outoriteit kan positief toegepas word indien dit oor die korrekte gebruik en juiste gerigtheid gaan. Outoriteit in 'n negatiewe sin is wanneer dit impliseer dat die ouer die mag en wil op die kind afdwing, om te doen wat hy verkies (Van Niekerk, 1990:88).

In hierdie ouerskapstyl verwag die ouers konformiteit en gehoorsaamheid (Louw *et al.*, 2001:356). Die ouers verwag van die kind om hulle in alle omstandighede en op 'n onvoorwaardelike wyse te gehoorsaam en toon min simpatie met die kind. Hulle stel streng strafmaatreëls teen die kind in om hulle te gehoorsaam. Die ouers se streng idees oor dissipline en gedrag is gewoonlik nie oop vir bespreking nie (Smith, Cowie en Blades., 2003:94). Hierdie tipe straf kinders wanneer die reëls nie nagekom word nie en beloon hulle wanneer dit wel nagekom word. Die navorser is van mening dat indien die outokratiese ouer op 'n gereelde basis van beloning gebruik maak, dit die verwagting by die kind kan skep dat hy 'n beloning sal ontvang elke keer wanneer hy soet is. Wanneer die kind voortdurend gestraf word omdat hy "stout" was, kan kinders begin om hulle ouers te vrees en kan daar weerstand in die verhouding opbou. Die mening word verder gehuldig dat hierdie kinders dus van hulle omgewing afhanklik is en nie die

waardes en norme van die ouers internaliseer nie. Die kind is dus van sy omgewing afhanklik ten einde te weet wat “aanvaarbaar” en “onaanvaarbaar” is. Die kinders moet dus blindelings onderdanig aan die ouer wees. Alle besluite word vir die kinders geneem.

Die invloed van hierdie ouerskapstyl op die kind se gevoelens en gedrag is volgens Alvy (1994:183), dat die kinders nie keuses kan maak nie, hulle is bang om verantwoordelikheid te neem en toon, geen eie inisiatief en kreatiwiteit nie. Die navorser is van mening dat die ouers genoegsame ruimte laat vir hierdie proses waarvolgens verantwoordelikheid aangeleer kan word nie. Die invloed van hierdie tipe ouerskapstyl bring mee dat kinders afhanklike en regressiewe (duimsuig en huil) gedrag toon en hulle kom oneffektief in verhoudings voor (Owens, 1993:329). Navorsing deur Baumrind (in Gottman & DeClaire, 1997:32) het bevind dat kinders wat volgens hierdie ouerskapstyl opgevoed is, meer geneig is om geïrriteerd en konflikterend te funksioneer. ‘n Eie interpretasie is dat ouers met ‘n D-temperament tipe wat geneig is om in beheer te wil wees en vir ander voor te sê wat hulle moet doen, moontlik geneig sal wees om hierdie ouerskapstyl te toon

- **Permissiewe ouers.** Hierdie styl keur die outoritêre benadering af. Hierdie ouerskapstyl word gekenmerk deur ouers wat bykans geen perke stel nie (Shaffer, 1996:609). Gottman & DeClaire (1997:32) is ook van mening dat hierdie ouerskapstyl gekenmerk word deur warmte en positiewe kommunikasie, maar min grense word in terme van gedrag gestel. Die kinders word dus groot sonder dat daar riglyne vir gedrag vasgestel word. Die kind voel weerloos en is nie gereed om hierdie onbeperkte vryheid te geniet nie. Die gevolg is ‘n gevoel van onsekerheid en onveiligheid. Hierdie ouers het ook bykans geen beheer oor hulle kinders nie. Die rede vir hierdie ouerskapstyl is dat hulle moontlik glo dat kinders deur ervaring sal leer hoe om op te tree of omdat hulle nie dissipline voorsien nie (Cole & Cole, 2003:431). Louw *et al.* (2001:357) verwys na dié ouerskapstyl as die oorverdraagsame ouer. Die invloed van dié ouerskapstyl op die kinders is dat hulle afhanklik en onvolwasse is, regressiewe gedrag toon en min selfvertroue het (Owens, 1993:329). ‘n Eie mening word gehuldig dat dit wil

blyk of hierdie kind 'n interne lokus van kontrole handhaaf. Die navorser is van mening dat 'n sekere temperament tipe geneig sal wees om hierdie ouerskapstyl te toon, byvoorbeeld die S-temperament tipe. Hierdie temperament tipe is geneig om ander tevrede te wil stel en is daarop ingestel om deur ander aanvaar te word.

Hierdie ouers kan moontlik geneig wees om ook hulle kinders tevrede te wil stel. Louw *et al.* (2001:356) is verder van mening dat permissiewe ouers impulsief en aggressief is, wat ook 'n gebrek aan selfbeheer openbaar.

- **Gesaghebbende ouers.** Hierdie ouers dui volgens Louw *et al.* (2001:356) duidelik 'n rigting vir die kind aan, maar laat terselfdertyd heelwat vryheid binne redelike grense toe. Hierdie ouer kan warm, sensitief en geduldig voorkom, terwyl hulle die kinders aanmoedig om aan die gesin se besluitnemingsprosesse deel te neem. Grense word in terme van die kind se funksionering gestel, maar die ouer is meer aanpasbaar en voorsien die kind met verduidelikings en warmte (Gottman & DeClaire, 1997:32). Die invloed wat dié ouerskapstyl op die kinders het, is dat die kinders geneig is om hoë selfagting te hê, beter daartoe in staat is om morele standaarde te internaliseer en beter op akademiese gebied presteer (Louw *et al.*, 2001:356). Hierdie ouer heg dus waarde aan sowel outonome funksionering as konformering. 'n Eie interpretasie is dat die kind probleme kan hanteer, keuses kan uitoefen en verantwoordelikheid kan aanvaar. Hierdie ouers is minder geneig om hulle kinders met fisiese slae te straf as vorm van dissipline soos die outoritêre ouer dit sou doen. Hulle is geneig om die kinders te beheer deur reëls en regulasies te verduidelik (Cole & Cole, 2003:431). Hierdie ouer en kind raak nie in 'n magstryd gewikkel nie, wat meebring dat daar nie 'n "wenner" geïdentifiseer kan word nie (Van Niekerk, 1990:142). Die navorser is van mening dat hierdie ouerskapstyl 'n balans tussen grense en vryheid handhaaf. Die kind weet dus wat van hom verwag word en word ook die geleentheid gebied om die verwagtinge en gedrag te analiseer. Die mening word gehuldig dat alle ouers ongeag hulle temperament tipe gesaghebbend kan optree. Die mening word verder gehuldig dat indien ouers hulle temperamente ken en verstaan dit makliker sal wees om gesaghebbend op te tree.

- **Onbetrokke ouer.** Louw *et al.* (2001:357) is van mening dat hierdie ouers weinig eise aan kinders stel. Hulle is ook ongeërg en self-verwerpend teenoor die kind. Hulle doen net die minimum wat van hulle verwag word. Die navorser is van mening dat hierdie ook op die nalatige ouer dui, aangesien hierdie ouer onbetrokke is by die kinders. Louw *et al.*, (2001:357) dui aan dat die invloed wat die onbetrokke ouer op die kind het, is dat hierdie kinders versteurings toon in verhoudings met ander mense en dikwels geneig is om impulsief te wees en selfs antisosiale gedrag te toon.

Daar is vier ouerlike style wat Goleman (1996:190-191) by die hantering van die kinders se emosie onderskei, naamlik:

- Ignorering van emosies - die kind se emosies word geïgnoreer en beskou as iets wat sonder enige optrede moet oorgaan.
- Permissiewe styl – die ouer neem waar hoe die kind voel, maar gee glad nie om watter keuse die kind maak met betrekking tot die hantering van die emosie nie.
- Minagting en geen respek vir die kind se emosies nie - die ouer kritiseer die kind se emosie en straf hom daarvoor.
- Ouer as emosionele mentor – die ouer benut sy kind se emosionele belewenis as ‘n geleentheid om as emosionele mentor op te tree.

Die navorser is van mening dat die ouerskapstyl van ouers ‘n invloed het op die kind se temperament en die “*goodness to fit*” -omgewing (soos bespreek in 5.12).

5.17 GEVOLGE VAN OUERSKAPSTYL OP DIE KIND

Ouers wat ‘n **outoritêre ouerskapstyl** handhaaf, raak dikwels met hulle kind in ‘n magstryd betrokke, wat daartoe aanleiding gee dat die ouer altyd wen en die kind verloor. Dit veroorsaak dat die kind dikwels negatiewe gevoelens jeens sy ouers koester. Opstandigheid en verset kan by die kind voorkom (Van Niekerk, 1990:89-90). Gevoelens van ontoereikendheid, minderwaardigheid en skaamte kom dikwels by die kind voor. Voorbeelde is die volgende: Spanningsprobleme; geen eie inisiatief en kreatiwiteit nie; onvolwasse afhanklikheid van ander, bang om verantwoordelikheid te aanvaar; swak selfbeeld; kan nie keuses maak nie; kom soms

in opstand; ernstige botsings en konflik tydens adolessensie; die kind kan uittartend, uitdagend en negativisties raak; rebelleer teen alle gesag - nie net by die huis nie; vyandig en aggressief; leuens vertel; wantrouig van geaardheid; en geneig om in verhoudings te domineer en baasspelerig te wees (Blom, 2003:10-11; Cole & Cole, 2003:431).

Die gevolge van 'n **permissiewe ouerskapstyl** is dat hoewel botsings tussen die ouers en die kinders dikwels voorkom, dit die kind is wat die beste daarvan afkom. Die kind word van geen struktuur voorsien aan die hand waarvan hy die korrektheid of verkeerdheid van sy gedrag kan beoordeel nie. Gevolglik moet hy deur ondervinding van die negatiewe reaksies van ander mense, leer watter gedragsvorme aanvaarbaar of onaanvaarbaar is. Hierdie kind ervaar besondere angs en onsekerheid, want hy weet nie wat van hulle verwag word nie. Die kind het dikwels onbewustelik die gevoel dat die ouers hom nie liefhet en van waarde ag nie (Van Niekerk, 1990:90). Hierdie kind het gewoonlik gevoelens van onveiligheid en onsekerheid. Hulle raak verwytd teenoor hulle ouers, omdat die ouers nooit leiding gegee het nie. Hierdie kinders het gewoonlik weinig respek vir hulle ouers en ander, kan selfsugtig wees en min waardering toon vir wat vir hulle gedoen word (Blom, 2003:11; Cole & Cole, 2003:431).

Die gevolge van 'n **gesaghebbende ouerskapstyl** of demokratiese ouerskapstyl, soos beskryf deur Van Niekerk (1990:91), of begrypende en aanvaardende ouerskapstyl soos deur Blom (2003:11) onderskei, beteken dat kinders en ouers nie in 'n magstryd gewikkel is nie. Albei die partye besef dat konflik 'n simptoom is van 'n probleem wat om 'n oplossing vra, en nie 'n geveg is wat deur een party gewen moet word nie. Dit is die probleem wat oorwin moet word, en as dit gebeur, wen albei partye. Daar word in dié ouerskapstyl gefokus op 'n deeglike omskrywing van die probleem en die ontwikkeling van alternatiewe oplossings, sonder om uitsprake te lewer oor wie reg en wie verkeerd is en wie se skuld dit is. In so 'n atmosfeer gebeur dit dat die ouer en die kind tot 'n kreatiewe oplossing kom. Daar groei ook vertroue, begrip en respek, wat toekomstige beraadslaginge nog beter kan laat vlot. Die kind beleef dat die ouer hom as waardig genoeg beskou om aan onderhandelings deel te neem. Hierdie kind is geneig om volwasse oordeel te toon, hy kan probleemoplossend optree en keuses maak en verantwoordelikheid aanvaar (Van Niekerk, 1990:91).

Van Niekerk (1990:91-92) voeg die inkonsekwente ouer as 'n volgende ouerskapstyl by. Inkonsekwente ouerskapstyl verwys daarna dat die ouer baie streng en outoritêr en ander kere weer toegeeflik en permissief optree. Hierdie ouer tree sonder volgorde op en het nie 'n vaste gedragspatroon ten opsigte van sy kinders nie. Die gevolge van die inkonsekwente ouerskapstyl is dat die ouer en die kind in 'n magstryd gewikkel is ten einde 'n konfliktsituasie op te los. Die kind voel onveilig en verward. Hy weet nooit wat hy van die ouers kan verwag nie en dit veroorsaak baie angs en onsekerheid by hom. Daar is gewoonlik nie 'n standvastigheid in dissipline nie en dit kan angstigheid by die kind skep. Hierdie ouerskapstyl kan dikwels meebring dat die kind hom later nie meer aan die ouer steur nie wat tot verdere konflik aanleiding kan gee.

Baumrind (in Cole & Cole, 2003:431-432) het in sy studie gevind dat daar verskille voorkom tussen dogters en seuns ten opsigte van die verskillende ouerskapstyle. Seuns wat met 'n outoritêre ouerskapstyl hanteer word, is geneig om meer probleme met sosiale verhoudings te toon as dogters. Seuns toon ook meer aggressie teenoor ander persone in gesagsrolle. Dogters wat met 'n outoritêre ouerskapstyl hanteer word, is weer geneig om meer afhanklike gedrag te toon as seuns. Hierdie studie het verder bevind dat kinders van gesaghebbende ouers geneig is om beter in die skool te presteer en sosiaal aan te pas as kinders wat grootword met 'n outoritêre ouerskapstyl.

Ouerskapstyl word ook beïnvloed deur die kind se karaktertrekke. 'n Aktiewe kind en een wat maklik gefrustreerd raak, sal moontlik makliker outoritêre ouerskapstyl uitlok as 'n kind wat skaam en rustig is. Baumrind (in Cole & Cole, 2003:431-432) is van mening dat kinders se temperamente 'n invloed het op ouerskapstyle dat ouerskapstyle 'n definitiewe invloed het op die kinders se persoonlikheid en temperamente (Cole & Cole, 2003:432-435).

'n Eie mening is dat indien die ouers se ouerskapstyl geneig is om aan te pas by die kind se temperament om 'n "*goodness-to-fit*"-omgewing daar te stel, dit sal bydra dat die kind optimaal kan funksioneer en dat konfliktsituasies beperk sal word. Hierdie aanpassing moenie ten koste van dissipline gedoen word nie.

5.17.1 Ouerskapstyle se invloed op temperamentverskille

Die verskillende ouerskapstyle en die gevolge daarvan kan tydens sessie vier van die program aan die respondente verduidelik word as 'n moment wat geïntegreer kan word met die gestaltbenadering se teoretiese beginsel van kontakgrens (soos bespreek by 4.4.4.6). Die navorser is van mening dat ouerskapstyle geïntegreer kan word met kontakgrens aangesien ouers kontak maak met hulle kinders deur middel van 'n sekere ouerskapstyl.

5.18 WAARDES EN NORME

Opvoeding geskied aan die hand van norme. Die norme wat ouers aan hulle kinders voorhou, verteenwoordig 'n rangorde van waardevoorkeure, soos die ouer dit aan die kind voorleef. Die rangorde van waardes verskil van mens tot mens. Sekere waardes word deur 'n bepaalde ouer hoog geplaas, teenoor ander waardes wat laer of laag geplaas word. 'n Norm is 'n maatstaf of standaard waarvolgens iets beoordeel word. Dit is dus 'n voorskrif waarvolgens die individu sy lewe rig. 'n Waarde is 'n hoedanigheid wat iets vir die mens aanvaarbaar maak. Volgens elke mens se waardes dink hy, doen hy, tree hy op en maak hy keuses en voel hy. 'n Houding is 'n aangeleerde manier van doen, optrede of reaksie ten opsigte van 'n mens, situasie of gebeure en is gebaseer op ervarings in die verlede asook op die mens se norme en waardes. Waardes kan 'n bron van konflik binne die mens self of tussen ouers en kinders wees, asook 'n versperring tussen twee mense met teenstrydige norme (Van Niekerk, 1990:100-102; Dinkmeyer & McKay, 1976:40).

Morele ontwikkeling verwys na die proses waardeur kinders die beginsels aanleer wat hulle daartoe in staat stel om 'n bepaalde gedrag as 'reg' en 'n ander as 'verkeerd' te beoordeel, en om hulle eie gedrag ooreenkomstig hierdie beginsels te rig. Morele besluitneming gaan volgens Piaget en Kohlberg, twee sielkundiges, gepaard met die kind se kognitiewe ontwikkeling (Louw *et al.* 2001:376). Dit is veral in die middelkinderjare dat die morele ontwikkeling sy beslag kry.

Tussen vyf- en tienjarige ouderdom verkeer die kind in die fase van heteronome moraliteit, wat ook die fase van morele realisme of moraliteit van dwang genoem kan

word. Kinders beskou reëls as onveranderbaar en heilig, as verlengstukke van ‘n hoër outoriteit soos die ouers of selfs God. Hulle aanvaar reëls as riglyne vir aanvaarbare gedrag en glo ook dat die oortreding van reëls gestraf behoort te word. Hulle is ook nie daartoe in staat om versagtende omstandighede by die oortreding van ‘n reël in aanmerking te neem nie. So sal die kind in hierdie fase dit as verkeerd beskou om die spoedgrens te oorskry, ongeag of dit dalk weens ‘n mediese noodgeval geskied (Louw *et al.*, 2001:379).

Kohlberg (soos aangehaal deur Louw *et al.*, 2001:381) het met sy teorie van die kind se morele ontwikkeling voortgebou op Piaget se werk. Hy is van mening dat die kind tussen die ouderdom van sewe en sestien jaar veral van prekonvensionele moraliteit gebruik maak, wanneer morele besluite geneem word (Louw *et al.*, 2001:381).

Die kind in die middelkinderjare is dus op die prekonvensionele vlak en hulle dink konkreet van morele ontwikkeling, wat daarop dui dat morele besluite nie gebaseer word op outonome individuele gewetensbeginsels nie, maar eerder om straf te vermy of om sy eie of ander se behoeftes te bevredig (Du Toit & Kruger, 1991:131-132). ‘n Eie mening is dat die kind se temperament moontlik ‘n rol kan speel in die wyse waarop ‘n middelkinderjare kind morele besluite neem.

‘n Kind met ‘n I-temperament, soos bespreek in 3.6.2.2 sal geneig wees om weens sy impulsiewe natuurlike geneigdheid, ‘n verkeerde daad te verrig. Hoewel sy morele redenering sal aandui dat hy die reëls verbreek het wat tot straf sal lei, is sy gedrag teenstrydig vanweë sy temperament. Vervolgens word Kohlberg se prekonvensionele vlak uiteengesit wat van toepassing is op die middelkinderjare kind.

TABEL 5.7: KOHLBERG SE PREKONVENSIONELE VLAK:

OUDERDOM	VLAK/STADIUM	SOORT GEDRAG
Ongeveer vyf tot nege jaar	Vlak 1: Prekonvensionele vlak Vlak: Stadium 1: Straf- en gehoorsaamheidsoriëntasie	Die kind gehoorsaam reëls om straf te vermy

Louw *et al.* (2001:381)

Kohlberg konstateer verder dat daar drie vlakke van morele ontwikkeling bestaan, naamlik die tweede vlak as die konvensionele vlak en die derde vlak as die postkonvensionele vlak. Die verskil tussen die teorieë van Piaget en Kohlberg is dat Piaget van mening is dat kinders aan die einde van die middelkinderjare feitlik volkome morele rypheid bereik, terwyl Kohlberg van mening is dat kinders in die middelkinderjare steeds ver verwyderd is van volwasse moraliteit. 'n Eie mening is dat dit blyk dat die juniorprimêre skoolkind se morele ontwikkeling hom daartoe in staat behoort te stel om te onderskei tussen reg en verkeerd.

'n Eie interpretering is dat die STEP Ouerverrykingsprogram se doel is om die ouer toe te rus met inligting ten opsigte van ouerskap en die aanleer van waardes en norme. Campbell (2003:iv) noem dat ouers nooit geleer word hoe om ouers te wees nie. Kinders word grootgemaak sonder 'n vasgestelde stel standarde.

Die morele ontwikkeling van die middelkinderjare kind kan as 'n ontwikkelingstaak (wat reeds by 4.3.3 bespreek is) aan die respondente verduidelik word as agtergrondinligting tydens sessie vier van die program.

5.19 DISSCIPLINE

Daar bestaan dikwels 'n verwarring tussen die begrippe straf en dissipline. Die twee konsepte is nie sinoniem met mekaar nie. Straf is 'n tipe dissipline wat die mees negatiewe tipe is. Straf moet dus 'n klein deel van dissipline wees (Campbell, 2000:57).

Die belangrikste deel van dissipline is om die kind te laat voel dat hy geliefd is. Om 'n kind geliefd te laat voel, is dit dus nodig dat ouers hulle kind se emosionele tenk vol moet hou. Die toepassing van gedragsbeheertegniese sonder onvoorwaardelike aanvaarding veroorsaak meer aggressie by die kind. Die begrip dissipline is om die kind in denke en karakter op te lei en om hom daartoe in staat te stel om selfbeheerst op te tree. Dissipline sluit dus opleiding deur elke tipe kommunikasie in, soos

modellering, verbale instruksie, geskrewe versoeke, voorsiening van leer- en pretervarings (Campbell, 2003:90).

Die navorser is van mening dat die kind se temperament 'n invloed het op die wyse waarop ouers dissipline gebruik.

5.19.1 Moment: Hoe dissipliner ek my kind volgens sy temperament?

Hoe kinders gedissiplineer word, kan as moment geïdentifiseer en geïntegreer word by polariteite as teoretiese beginsel van die gestaltbenadering. (Vergelyk 4.4.4.7.) Die respondente moet eers inligting kry van die sterk punte en beperkinge van elke temperament tipe, wat aansluit by die dissiplinerings. Die ouers moet eers verstaan waarom die kinders op 'n sekere manier optree, alvorens hulle gestraf word.

Die verskillende momente wat bespreek is, kan tydens verskillende sessies aan die respondente verduidelik word. Die konsepbemaagtigingsprogram vir ouers met kinders in die middelkinderjare kan soos volg skematies voorgestel word:

5.20 DIE KONSEP-OUERBEMAGTIGINGSPROGRAM

TABEL 5.8: KONSEP-BEMAGTIGINGSPROGRAM VIR OUERS MET KINDERS IN DIE MIDDELKINDERJARE

GESTALT-BEGINSEL	MOMENT	UITVOERING	TYD EN VERLOOP
Holisme 4.4.4.1	<ul style="list-style-type: none"> • Ken my kind se temperament 5.3 ❖ Ken my 	<ul style="list-style-type: none"> • Sessie 1 • Assessering van kind se temperament in groepsverband Sessie 1A: 5.22 Sessie 1B: 5.22 • Sessie 2 	<p>1 week voor werkwinkel</p> <p>90 min.</p> <p>90 min.</p> <p>5 dae voor</p>

	temperament as ouer	<ul style="list-style-type: none"> • Assessering van ouers se temperament deur gestandaardiseerde DISC-vraelys te voltooi (bylaag 5) • Sessie 3 • Vasstelling wat ouers se persepsie is van kind se temperament (5.23) • Sessie 4 (Werkswinkel) • Ouers voltooi afsonderlik die selfontwerpte vraelys voor aanvang van program (A) van ABA-ontwerp (bylaag 4) • Sessie 4 (Werkswinkel) • Agtergrondinligting t.o.v. veranderlikes wat verhouding tussen temperament en ouerskap beïnvloed • Kind se temperament en ouerskap 5.4 • Voorvereistes vir ouerskap 5.6 • Kind se unieke temperament 5.3 • Mens is 'n eenheid in homself. Neuro-anatomie en 	<p>werkswinkel</p> <p>Die individuele verslae van die gestandaardiseerde vraelys is tydens sessie ses hanteer</p> <p>Kontrolelyns (5.23)</p> <p>1 dag voor werkswinkel</p> <p>Terugvoering van die kontrolelyns t.o.v. elke kind, is tydens sessie ses hanteer</p> <p>Power-Pointprogram</p> <p>Leefwêreld van die kind</p> <p>Aktiwiteit van Sessie 1A en 1B</p>
--	---------------------	--	---

<p>Figuurgrond/ Agtergrond 4.4.4.3.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe lyk die moontlike ideale omgewing waar die individu kan voel hy is in beheer Hoofstuk drie 	<p>temperament 2.8</p> <ul style="list-style-type: none"> • Begrip vir die kind se gedrag en wangedrag 5.7 en 5.8 • Sessie 4 (Werkswinkel) • Wat is temperament 2.3.1, 2.3.2, 2.3.3 • Wat is waarde van kennis van temperament? 2.2 • Ontwikkelingstake en gesinstake van kind in middelkinderjare 4.3.3 en 4.3.4. 	<p>PowerPoint program tydens werkswinkel</p> <p>Uitdeeltstuk van brein</p>
<p>Homeostase/ Organismiese selfregulering 4.4.4.2</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Boustene vir 'n positiewe verhouding 5.9. • Ses faktore wat die ouer-kind-verhouding positief beïnvloed 5.10. • Faktore wat die ouer-kind-verhouding negatief beïnvloed 5.13 • Hoe wys ek as ouer my liefde vir my kind 5.11 • Invloed van omgewing op temperamentverskille 	<ul style="list-style-type: none"> • Sessie 4 (Werkswinkel) • Vier boustene vir positiewe verhouding en ses faktore wat die ouer-kind verhouding positief beïnvloed 5.9 • Onvoorwaardelike aanvaarding en liefde 5.11 • Emosionele behoefte van temperament tipe 5.10. • Liefdestale 5.11. • Spanningsareas vanuit temperamente wat kan lei tot onvoltooidhede 	<p>Werkswinkel</p> <p>Powerpoint program</p> <p>Transpirant tabel 5.1</p>

Onvoltooidheid 4.4.4.4	<p>5.12.1</p> <ul style="list-style-type: none"> • Begrip vir kind se gedrag en wangedrag 5.7 en 5.8. 	<p>- tabel 5.1</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vyf faktore wat ouers se verhouding met die kind negatief beïnvloed 5.13 • Hoe hanteer ek my kind se spanning t.o.v. sy temperament 5.16.1 	
Polariteite 4.4.4.7	<ul style="list-style-type: none"> • Sterk punte en beperkinge van temperament tipe (Hoofstuk drie) • Hoe dissipleneer ek my kind 5.20 	<ul style="list-style-type: none"> • Sessie 4 • Sterk punte en beperkinge t.o.v. temperament tipe • Dissipline 	<p>Werkswinkel</p> <p>Uitdeelstuk t.o.v. elke temperament tipe volgens DISC-model</p>
Kontakgrens 4.4.4.5.	<ul style="list-style-type: none"> • Reaksie van elke temperament tipe op spanning en konflik Tabel 5.2 • Hoe hanteer verskillende temperament tipes konflik 5.16 • Hoe maak ek as ouer kontak met my kind ten opsigte van temperament verskille 5.14 • Ouerskap style se invloed op temperament verskille 5.18 • Kontakgrens-versteurings 	<ul style="list-style-type: none"> • Sessie 4 • Hoe maak ek as ouer kontak met my kind t.o.v. temperaments verskille • Hoe maak die temperament verskille van kontakgrens versteuring gebruik 	<p>Werkswinkel</p> <p>PowerPoint program</p> <p>Tabel 5.2</p>

	<p>4.4.4.6</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoe luister ek na my kind 5.15 		
Kind se proses	<ul style="list-style-type: none"> • Temperamentverskille 	<ul style="list-style-type: none"> • Sessie 4 • Verskillende temperamenttipas volledig bespreek volgens die DISC-model 	Uitdeeltstuk ten opsigte van DISC- model
		<ul style="list-style-type: none"> • Sessie 5 • Individuele terugvoering • Temperament tipe van die kinders – terugvoering • Temperament tipe van elke ouer – terugvoering • Voltooiing van selfontwerpte vraelys na afloop van program (A) van ABA-ontwerp • Spanningsareas t.o.v. temperamentverskille (Tabel 5.1) • Invloed van omgewing op temperamentverskille 5.12 • Kontakmaking 5.14 • Konflikhantering 5.16 en Tabel 5.2. • Motivering van kinders 	<p>Individuele terugvoering</p> <p>Volledige verslag van elke gesin</p>

		ten opsigte van temperament tipe (Hoofstuk drie) • Sessie 6: • Terugvoering	1 Maand later
--	--	---	---------------

Die bemagtigingsprogram is oor 'n tydperk van twee weke uitgevoer. Die verskillende sessies wat aangedui is in die program dui, op die verskillende kontakte wat die navorser met die onderskeie respondente gehad het. Sessie vier is in die vorm van 'n eendag-werkswinkel aangebied, waar die respondente in groepsverband die meeste van die inligting ontvang het. Tydens die individuele terugvoering, is van die inligting wat tydens die werkswinkel verduidelik is, herhaal.

Die individuele terugvoering na afloop van die werkswinkel kan soos volg uiteengesit word:

- Verduideliking van die DISC-model se grafieke nadat dit verwerk is. Hierdie dui op elke ouer se natuurlike styl (aangebore styl) (grafiek II) en die aangepaste styl (grafiek I). Die respondente se grafieke is aangeheg vir volledigheidsoeindes. Die doel hiervan is om elke ouer se proses (vergelyk 4.4.4.8) te verduidelik.
- Verduideliking van die algemene karaktertrekke van die dominante temperamentstyl.
- Individuele verduideliking van elke ouer se natuurlike styl in terme van die sterk punte, beperkinge, kommunikasievaardighede, emosionele behoeftes en omgewing waar hy voel hy beheer het (Vergelyk hoofstuk 4.)
- Die woorde wat elke ouer se dominante temperamentstyl die beste beskryf.
- Die persepsie van die ouers ten opsigte van hulle kind se temperament, soos uiteengesit in die kontrolelys.
- Terugvoering ten opsigte van die navorser se assessering van die kind se temperament, soos verkry uit die twee assesseringsessies.
- Die ooreenkomste en/of verskille van die ouers en die kind se temperament tipe.
- Die emosionele behoefte van die kind se unieke temperament tipe.
- Hoe die ouers kontak kan maak met die kind se temperament tipe.

- Hoe die ouers die kind kan dissiplineer.
- Hoe die ouer se verwagtinge en die kind se temperament tipe met mekaar verband hou.

Die individuele terugvoering het by elke ouerpaar se huis geskied en is in 'n verslagvorm aan elkeen verskaf. Na die individuele terugvoering, het die ouers afsonderlik dieselfde selfontwerpte vraelys voltooi om die benuttingswaarde van die ouerbemagtigingsprogram te bepaal.

5.21 VASSTELLING VAN KINDERS SE TEMPERAMENTE

Om te speel is kinders se natuurlike taal (Landreth, 1991:10; West, 1996:13). Spel kan vergelyk word met die kinders se taal en die speelgoed waarmee hulle speel, kan met woorde vergelyk word. 'n Eie interpretasie is dat speel 'n medium vir kinders is waarmee hulle hulself kan uitdruk. Vir die doeleindes van die studie gaan die navorser spel benut, waar die kinders hulleself in groepsverband gaan uitdruk ten einde hulle temperament te bepaal. Tydens die sessies gaan die navorser elkeen se gedrag waarneem, ten einde 'n aanduiding te kry wat elkeen se temperament is. Die benutting van spel is 'n poging om 'n geneigdheid ten opsigte van die kinders se temperament tipe te bepaal. Die klem word geplaas op geneigdheid en nie op 'n definitiewe klinkklare assessering nie.

Kinders in die middelkinderjare se sosiale groepe raak al hoe meer belangriker in hulle lewe (Louw, *et al.*, 2001:354). Die sosiale groep bestaan uit ander kinders, gewoonlik van dieselfde geslag. Die kinders in hierdie ontwikkelingsfase se portuurgroep speel 'n spesifieke rol in die kind se sosialiseringproses (Bigner, 1994:279). Cole & Cole (2005:554) voeg by dat die middelkinderjare kind se geleentheid om in sy portuurgroep se geselskap te wees, sy gedrag op twee maniere beïnvloed. Eerstens is die gehalte van die portuurgroepsaktiwiteit verskillend. Ouers verwag dikwels dat hulle kinders betrokke moet wees by klavierlesse, huiswerk of sekere vorms van instruksies of werk, terwyl wanneer hulle in die geselskap van vriende is, hulle net kan speel. Tweedens verskil die vorm van sosiale beheer. Ouers se beheer oor hulle kinders vereis dikwels dat kinders op 'n sekere manier moet optree vir aanvaarbaarheid, terwyl wanneer hulle in hulle portuurgroep se geselskap is,

ontwikkel hulle toenemende outoriteit en verantwoordelikheid. Outoriteit word ontwikkel deur onderhandelings, vergelykings en besprekings, sowel as konflikte.

‘n Studie is onderneem van kinders se sienings van hoe om vriende te maak, hoe om konflikte op te los en wat vertrouwe in ‘n verhouding beteken Owens, 1993:341-342). Hieruit het Selman ‘n reeks van vyf hiërargiese stadia ontwikkel waardeur kinders gaan. Die vyf stadia is die volgende:

- Stadium 0: Kortstondige speelmaatskap (drie tot sewe jaar)
- Stadium 1: Eenrigting-bystand (vier tot nege jaar)
- Stadium 2: Tweerigting-mooiweersamewerking (ses tot twaalf jaar)
- Stadium 3: Intieme onderling gedeelde verhoudings (nege tot vyftien jaar)

Stadia een en twee, naamlik eenrigtingbystand en tweerigtingmooiweersamewerking is vir hierdie studie van belang.

Die eenrigting-bystand stadium definieer ander kinders as diegene wat hulle speelgoed met hulle deel, wat gaaf is en dit geniet om saam iets te doen. ‘n Vriend word beskryf as iemand wat doen wat die kind wil hê hy moet doen. Die verhouding word beskou as kortstondig en van verbygaande aard. Die kinders sien alle kinders as dieselfde, sonder om die individualiteit van elkeen in ag te neem. Vriende word gesien as belangrik omdat hulle in die kind se behoefte voldoen deurdat hulle doen wat die kind verlang. ‘n Naby vriend is een wat beter geken word as ander, deurdat die vriend se voor- en afkeure bekend is (Owens,1993:341-342; Louw *et al.*, 2001:372). Die tweede stadium van tweerigting-mooiweersamewerking wat van ses jaar tot twaalf jaar strek, word gekenmerk deurdat kinders bewus word dat gee-en-neem ‘n integrale deel van enige vriendskap behoort te vorm. Vriende word nou gesien as persone wat mekaar help. Eiebelang is egter nog teenwoordig, met die gevolg dat die vriendskap dikwels tot niet gaan indien die kinders verskil of argumenteer.

Bigner (1994:278) meen dat skoolgaande kinders, spesifiek die middelkinderjare kind ‘n psigososiale taak het wat hulle moet verrig as deel van hulle sosiale ontwikkeling.

Thompson en Rudolph (2000:15) is van mening dat Erikson agt stadiums van menslike ontwikkeling, spesifiek vir sosiale ontwikkeling van geboorte tot volwassenheid, beskryf. (Vergelyk Meyer & Van Ede, 2001:53.) Elke stadium het twee basiese take waaraan voldoen moet word, naamlik om ander persone se verwagtinge en eise te hanteer wat in konflik is met die persoon se eie behoeftes; en die tweede taak is die bereiking van hierdie verwagtinge van die omgewing met die beperkte vermoëns wat die persoon het ten opsigte van sy ontwikkelings stadium waarin hy tans verkeer (Thompson & Rudolph, 2000:15). Die navorser is van mening dat die agt stadiums van Erikson daarop dui dat elke kind aan sekere verwagtinge en eise van die omgewing suksesvol moet hanteer alvorens hulle na die volgende stadium kan beweeg. Die moontlikheid bestaan volgens die navorser dat indien die kind se omgewing se verwagtinge ooreenstem met die kind se temperament dit kan bydra dat die kind moontlik makliker deur die stadiums van Erikson kan bereik.

Die stadium van belang vir die middelkinderjare kind is arbeidsaamheid teenoor minderwaardigheid. Die taak van hierdie stadium is dat die middelkinderjare kind 'n reeks van akademiese, sosiale, fisiese en praktiese vaardighede benodig en in hierdie fase moet bereik. Dit is dus nodig vir volwassenes in die middelkinderjare kind se lewe om hom te motiveer en aan te moedig sodat hy kan voel hy kry iets reg (sukses behaal) en van waarde kan voel. Koestering kan daartoe bydra dat kinders spesiale talente en vermoëns kan ontwikkel (Thompson & Rudolph, 2000:16). Louw *et al.* (2001:53) voeg by dat Erikson se agt stadia gekenmerk word deur 'n krisis. Die krisis behels dat die persoon homself ten opsigte van twee teenoorgestelde pole moet oriënteer. Elke krisis word ontlok deur 'n spesifieke wyse van interaksie tussen die individu en die sosiale omgewing. Aan die een kant bring die ontwikkeling van die individu mee dat hy oor nuwe behoeftes en moontlikhede beskik en aan die ander kant stel die samelewing sekere vereistes.

Die oplossing van elke krisis is geleë in 'n sintese, naamlik 'n kombinasie tussen die twee pole (Louw *et al.* 2001:53). Louw *et al.* (2001:55) is verder van mening dat Erikson die stadium arbeidsaamheid teenoor minderwaardigheid noem. Dit is belangrik vir die kind om sukses te behaal en die kind moet die geleentheid kry om die minderwaardigheidsgevoel te voorkom. Suksesvolle bemeestering lei tot die

sintese van bekwaamheid. Die navorser is van mening dat sekere temperamenttipes makliker hierdie sintese van bekwaamheid kan bereik as ander. Kinders met 'n temperament tipe van D en C het 'n basiese geneigdheid om taakgeoriënteerd te wees. Hulle is dus ingestel om take te voltooi en te bemeester. 'n Eie interpretasie is dat die C-temperament tipe geneig is om selfkrities te wees en hoë standaarde aan hulleself stel. Ouers van die kinders moet hulle dus meer aanmoedig om die minderwaardigheidsgevoelens wat hulle kan hê te voorkom, deur meer geleenthede vir bemeestering daar te stel.

Bigner (2001:279) meen verder dat Erikson voorgestel het dat die kinders 'n behoefte vir voltooiing aanleer. Hierdie behoefte sluit in 'n positiewe gevoel ten opsigte van werk en roetine take, sosiale en verstandelike vaardighede word bemeester oor 'n bepaalde tydperk en meer verantwoordelikheid word geneem vir persoonlike gedrag. Hierdie psigososiale taak, naamlik werksaamheid, stel die middelkinderjare kind in staat om 'n taak te begin en te voltooi, sonder om hom voortdurend te herinner om die taak te voltooi. Die aard van die opdrag is egter nie belangrik nie, maar wel die proses van begin, uitvoering en voltooiing. 'n Eie interpretasie is dat sekere temperamenttipes, soos die I-temperament tipe, geneig is om impulsief betrokke te raak by 'n taak en dit nie te voltooi nie. Dit sal dus vir die ouers van die kind met die temperament tipe nodig wees om die kind van hierdie basiese geneigdheid bewus te maak, om hierdie taak van werksaamheid suksesvol te bemeester.

5.22 ASSESSERING VAN DIE KIND TEN EINDE DIE GENEIGDHEID TOT 'N TEMPERAMENTTIPTE TE BEPAAL

Die vasstelling van die kinders se temperamente vorm deel van die studie. Die probleem wat die navorser ervaar het, is dat geen gestandaardiseerde meetinstrument bestaan om kinders se temperamente vas te stel nie. Om ouers te bemagtig met kennis oor hulle eie en hulle kinders se temperamente, is dit nodig om die kinders se temperament tipe vas te stel. Dit is gedeeltelik weens die feit dat middelkinderjare kinders se portuurgroep 'n spesifieke rol speel in hulle sosialisering proses, dat die kinders in groepsverband betrek word om hulle temperament tipe vas te stel. Groepsaktiwiteite gee aan elke kind die geleentheid om dinge te ervaar en met nuwe

gedrag te eksperimenteer (Oaklander, 1988:286). Die kinders se gedrag word tydens die groepsaktiwiteite waargeneem. Die assessering van die verskillende temperamente gaan nie 'n klinkklare beslissing van temperamente weergee nie. Die navorser het dus bloot gepoog om van elke kind die geneigdheid tot 'n temperament tipe te probeer verkry. Die mening van die navorser is vergelyk met die ouers se persepsie van hulle kinders se temperament tipe.

Die groepsaktiwiteite is gestruktureerd gedoen, deurdat die navorser spesifieke opdragte aan die groep gegee het om uit te voer. Oaklander (1988:287) is van mening dat groepsdialoog 'n groter impak het as persoonlike wisselwerking. Die doel van groepsaktiwiteite is dat dit 'n plek vir die kind bied om bewus te word van hoe hy tussen ander kinders reageer. Die navorser het die kinders spesifiek in 'n groep betrek om waar te neem hoe elke kind optree. Die kinders is nie in terapie betrek nie. Die groepsaktiwiteite was 'n geleentheid wat die navorser aan die kinders gebied het waar hulle bepaalde opdragte moes uitvoer, om sodoende hulle gedrag waar te neem. Hoewel die kinders individueel tydens spelassesseringssessies betrek kon word, is die kinders in 'n groep betrek om tyd te spaar en weens die groepdinamika.

Die volgende voorgestelde aktiwiteite is benut in die assessering van die kinders se temperament. Die aktiwiteite kan in meer as een sessie uitgevoer word. Vir die doeleindes van hierdie studie is die groepsaktiwiteite in twee uitgevoer. Meer as een sessie op verskillende dae word aanbeveel vir akkurater assessering.

ASSESSERINGSESSIE 1A:

- **DOEL VAN SESSIE 1A:**

Om 'n verhouding met die onderskeie groepslede te bou, waar hulle gedrag waargeneem kan word.

AKTIWITEIT NR. EEN VAN SESSIE 1A

Maak- 'n-vriend-speletjie

- **BENODIGDHEDE:**

Die volgende word benodig om die aktiwiteit uit te voer:

- ❖ 'n Strandbal

- **REËLS VAN DIE AKTIWITEIT**

Die volgende reëls is van toepassing op die speletjie:

- ❖ Die kinders staan in 'n kring. Een van die kinders gooi die bal vir 'n ander groepslid van sy keuse. Wanneer die groepslid die bal vang, moet hy reageer op dit wat op die bal geskryf staan. Nadat hy die vraag wat op die bal aangebring is beantwoord het, kan hy weer die bal vir 'n ander groepslid gooi. Die speletjie hou aan tot al die groepslede 'n beurt gekry het.

- **BESKRYWING VAN DIE AKTIWITEIT**

Die aktiwiteit staan bekend as 'n ken-mekaar-tegniek, naamlik die “maak-‘n-vriend balspeletjie”. 'n Strandbal word afgeblaas en die volgende woorde word met behulp van 'n permanente merkpen op die bal aangebring. Die volgende woorde is voorstelle wat op die strandbal aangebring kan word:

- ❖ Skud die hand van die deelnemer regs van jou
- ❖ Gee die deelnemer oorkant jou 'n kompliment
- ❖ Vra die tweede speler aan jou regterkant: “Wat was lekker by die skool?”
- ❖ Vra die tweede speler aan jou linkerkant: “Wat was nie so lekker by die skool nie?”
- ❖ Trek 'n lelike gesig
- ❖ Almal asen tien keer diep in en uit.
- ❖ Gunsteling TV-program
- ❖ Gunsteling sport (Shapiro, 2004:113).

- **DIE VOLGENDE GEDRAG WORD WAARGENEEM TYDENS ELKE GROEPSAKTIWITEIT**

Die onderskeie karaktertrekke van toepassing op elke temperament tipe, soos uiteengesit by 3.6, 3.8, 3.10 en 3.12 volgens die DISC-model, tesame met die

kontrolelys (Bylaag 8) gaan as assesseringsriglyn deur die navorser benut word.

Boyd (2004:113-116) gee die volgende voorstelle hoe om kinders se gedrag waar te neem, om 'n geneigdheid te bepaal:

- Neem die kind in meer as een situasie waar. Let op patrone van gedrag. Hoe is die kind geneig om teenoor ander te reageer. Hoe reageer die kind teenoor vreemdelinge? Hoe is die kind geneig om te reageer wanneer sy nuwe persone ontmoet. Wat interesseer die kind? Watter aktiwiteit geniet hy om te doen?
- Slaan ag op ander se sienswyse van die kind se gedrag. Die navorser het dit gedoen deur die ouers te versoek om die kontrolelys ten opsigte van die kinders te voltooi.
- Van al die inligting wat versamel word ten opsigte van die kind se gedrag kan 'n hipotese gevorm word. Hierdie hipotese kan vergelyk word met die karaktertrekke van elke DISC-temperamentstyl.
- Let op sekondêre temperamentstyl. Dit dui daarop dat die kind gewoonlik nie net een dominante temperamentstyl toon nie, maar wel een wat dominant is en een wat sekondêr is.

Die riglyne van Boyd (2004:113-116) kan van toepassing gemaak word met die assessering van die onderskeie kinders.

Bykomend tot die waarneming van die kinders se gedrag om 'n geneigdheid te bepaal, kan 'n gedeelte van Oaklander se assesseringsriglyn soos beskryf deur Blom (2004b:71) ook as raamwerk benut word. Die volgende gedeelte van die assesseringsriglyn kan hier benut word:

- ❖ Kontakvaardighede: Wat is die kind se kontakvaardighede met homself, met ander kinders en die navorser. Word die kontak in stand gehou?
- ❖ Proses. Hoe bied die kind homself vir die wêreld aan (stil, raserig, aggressief, passief, leier, volger, en so meer). Hier kan die verskillende eienskappe van elke temperament tipe soos beskryf in hoofstuk drie ten opsigte van die DISC-model, benut word:

Hoe tree die kind op teenoor die navorser, ouers en ander groepslede? Die navorser kan die kontak tussen die kind en die ouer wat hom vir die sessies bring, waarneem. Die gedragsmanifestasie van die kind word deurgaans waargeneem en aantekeninge gemaak. Daar word na aspekte gekyk soos die kind se humor,

probleemoplossende vaardighede en die benadering van 'n probleem. Die navorser let op ooreenkomste tussen gebeure in die assesseringsessies en die persepsie van die ouers volgens die kontrolelys. Blom (2004b:73) meen dat die navorser voortdurend tydens die assessering van die kinders bewus moet wees wat die doel van die assessering is. Die doel van die assessering is om die kinders se gedragmanifestasies waar te neem in 'n poging om 'n geneigdheid te bepaal om 'n temperament tipe vas te stel. Die doel van die assesseringsessies is nie om die kind se onvoltooidheid vas te stel nie, maar bloot om sy proses waar te neem, soos bespreek in 4.4.4.8.

AKTIWITEIT NR. TWEE VAN SESSIE 1A

Benutting van *collage* as assesseringstegniek.

- **BENODIGDHEDE:**

Die volgende word benodig om die aktiwiteit uit te voer:

- ❖ Een groot harde karton (1m x 1m)
- ❖ Gekleurde A4-papier
- ❖ Skêr en gom
- ❖ Pypskoonmakers
- ❖ Verskillende “stickers”
- ❖ Tydskrifte
- ❖ Snees-, konstruksie-, geskenk- en muurpapier
- ❖ 'n Verskeidenheid van teksture van materiale, soos wol, katoen en kant
- ❖ Sagte voorwerpe, soos vere en watte
- ❖ Growwe voorwerpe, soos staalwol, spons en sandpapier
- ❖ Voorwerpe soos knope, sellofaan, stokkies, noedles en skulpies

- **REËLS VAN SPELETJIE**

Die volgende reëls is van toepassing op die speletjie:

- ❖ Die kinders sit in 'n kring. Die karton word in die middel van die kring geplaas, waarop die opdrag uitgevoer word. Enige van die hulpmiddels kan

benut word om die opdrag uit te voer. Die opdrag moet 'n gesamentlike poging wees van al die groeplede.

- **BESKRYWING VAN DIE AKTIWITEIT**

Die kinders moet hulle verbeel dat hulle by 'n maatskappy werksaam is wat beplanning doen vir funksies. Die opdrag aan die groep is om 'n partytjie te reël vir 'n persoon van hulle ouderdom. Die beplanning van die partytjie moet geskied op die karton tot hulle beskikking. Die verskillende hulpmiddels kan benut word om die opdrag uit te voer.

Die gedrag wat waargeneem is, is by aktiwiteit 1A uiteengesit. Dit kan ook van toepassing wees op hierdie aktiwiteit.

AKTIWITEIT NR. DRIE VAN SESSIE 1A

Doel: Om deur middel van die benutting van aktiwiteite die kinders se onderskeie gedragmanifestasies waar te neem, ten einde 'n geneigdheid te bepaal van 'n temperament tipe.

- **BENODIGDHEDE:**

Die volgende word benodig om die aktiwiteit uit te voer:

- ❖ 'n Tafel
- ❖ Rou spaghetti
- ❖ Een pak "*marshmallows*"

- **REËLS VAN SPELETJIE**

Die volgende reëls is van toepassing op die speletjie:

- ❖ Die kinders staan in 'n kring met 'n tafel in die middel.
- ❖ Die aktiwiteit word gesamentlik uitgevoer.
- ❖ Die "*marshmallows*" word nie tydens die uitvoering van die aktiwiteit geëet nie.
- ❖ Die spaghetti mag gebreek word.
- ❖ Na voltooiing van die opdrag, moet die "*marshmellow*"-toring sonder enige hulp kan staan.

- **BESKRYWING VAN DIE AKTIWITEIT**

Die groep kry die opdrag om 'n toring so hoog soos hulleself met die “marshmallows” en die rou spaghetti te bou. Die groeplede mag die hele pak “marshmallows” en al die spaghetti gebruik om die opdrag uit te voer. Die toring moet na voltooiing van die opdrag, alleen sonder die hulp van die groeplede kan staan.

Die gedrag wat waargeneem word, is by aktiwiteit 1A bespreek.

SESSIE 2:

AKTIWITEIT NR. EEN VAN SESSIE 1B

Bordspel

- **BENODIGDHEDE:**

Die volgende word benodig om die aktiwiteit uit te voer:

- ❖ 'n Laken van 1m x 1m wat plat op die mat neergesit word
- ❖ Bo-op die laken word verskillende blokke met getalle op aangebring met behulp van 'n permanente merkpen
- ❖ Die blokke bevat elk 'n opdrag wat uitgevoer moet word
- ❖ Dobbelse
- ❖ Puntebord

- **REËLS VAN DIE AKTIWITEIT**

Die volgende reëls is van toepassing op die speletjie:

- ❖ Die kinders staan drie treë van die laken af.
- ❖ Elke groeplid word geblinddoek.
- ❖ Elke groeplid kry 'n beurt om na die bordspel te gooi.
- ❖ Die groeplid wat die meeste punte het, is die wenner.

- **BESKRYWING VAN DIE AKTIWITEIT**

Die groeplid wat die hoogste telling op die dobbelsteen het, kan kies wie van die groeplede kan begin. Elke groeplid kry daarna 'n beurt om na die bordspel te gooi met die dobbelsteen. Die blok waar die dobbelsteen land, verteenwoordig 'n opdrag wat die lid moet uitvoer, asook 'n waarde wat daaraan gekoppel word. Die groeplid wat die meeste punte verdien, is die wenner. Die kompetisie-element is in die aktiwiteit ingewerk, aangesien die navorser van mening is dat dit moontlik 'n rol kan speel in die temperament tipe. Sekere temperament tipes soos die D-temperament tipe volgens die DISC-model, verkies kompetisie (Vergelyk 3.6.2.1.) Die volgende blokke kan op die laken aangebring word:

- ❖ Wat maak jou kwaad? +1
- ❖ Wat maak jou bly? +1
- ❖ Wat maak jou hartseer? +1
- ❖ Wat maak jou bang? +2
- ❖ Gooi twee keer
- ❖ Hoela-hoep vir 5 draaie +5
- ❖ Trek 'n lelike gesig +2
- ❖ Trek 2 af -2
- ❖ Gunsteling musiek +1
- ❖ Beste maat +1
- ❖ Staan op een been +2
- ❖ Drie wense +3
- ❖ My gunsteling sport +2
- ❖ 'n Held is iemand wat ... +1
- ❖ Dit irriteer my as ... -2

Die gedrag wat waargeneem is, is by sessie 1A verduidelik. Dit is ook benut in hierdie sessie.

AKTIWITEIT NR. TWEE VAN SESSIE 1B

Doel: Om deur middel van die benutting van aktiwiteite die kinders se onderskeie gedragsmanifestasies waar te neem, ten einde 'n geneigdheid te bepaal van 'n temperament tipe.

- **BENODIGDHEDE:**

Die volgende word benodig om die aktiwiteit uit te voer:

- ❖ Pottebakkersklei
- ❖ Kleispeel- goed (messies, vorms, drukkers)
- ❖ Voorwerpe soos stokke, klippe, grasse
- ❖ Plastiek waarop die aktiwiteit uitgevoer word
- ❖ Water

- **REËLS VAN SPELETJIE**

Die volgende reëls is van toepassing op die speletjie:

- ❖ Elke groeplid kry 'n stuk klei.
- ❖ Die klei mag nie van die plastiek af verwyder word nie.
- ❖ Die aktiwiteit word gesamentlik uitgevoer.

- **BESKRYWING VAN DIE AKTIWITEIT**

Die groep se sensoriese bewustheid word verhoog deurdat die groep op 'n fantasieëreis geneem word. Die voorgestelde fantasieëreis kan soos volg uiteengesit word:

Die groep moet hulle oë toemaak en verbeel dat hulle almal seerowers is wat op 'n seerowerskip vaar. Die navorser bied geleentheid vir sensoriese bewustheid, soos wat ruik, hoor, proe, sien hulle en wat raak hulle aan. Skielik is daar 'n groot, wilde storm wat opkom wat hulle seerowerskip laat omslaan. Wanneer hulle almal wakker word, het hulle op 'n strand uitgespoel. Dit is bykans aand en elkeen moet

vir homself 'n skuiling bou. Hulle moet ook gesamentlik 'n eiland tot stand bring, soos hulle dit sou verkies. Suggesties kan gemaak word, byvoorbeeld hulle te laat besluit of daar berge, plante, bome en paaie op die eiland is.

• **DIE WAARDE VAN DIE BENUTTING VAN KLEI**

Die waarde van die benutting van klei as 'n projeksietegniek is die volgende, volgens Schoeman (1996b:51); West (1992:71) en Oaklander (1988:67):

- ❖ Dit is buigbaar en sag en kan by kinders van verskillende ouderdomme benut word.
- ❖ Dit voorsien kinestetiese en sensoriese stimulasie, wat die kind se emosionele uitdrukking bevorder.
- ❖ Dit voorsien aan die kind 'n sin vir bemeestering, deurdat hy die klei kan buig en vorm soos hy wil en omdat geen spesifieke reëls vir die benutting daarvan bestaan nie.
- ❖ Dit voorsien geleentheid vir die terapeut om die kind se proses waar te neem, Dit terapeut kan sien wat met die kind aangaan, deur waar te neem hoe hy met die klei werk.
- ❖ Dit dien as brug vir verbale uitdrukking, veral vir kinders wat moeilik praat.

5.23 KONTROLELYS

Die selfontwikkelde kontrolelys is saamgestel uit die literatuur van die DISC-model. Die doel vir die samestelling van die kontrolelys is omdat daar nie 'n gestandaardiseerde vraelys bestaan om kinders se temperamente vas te stel nie. Die kontrolelys is ontwikkel om as hulpmiddel te dien om die ouers se persepsie van die kinders se temperamente te bepaal, asook om die navorser van hulp te wees met die waarneming van die kinders se gedrag tydens die twee assesseringssessies. Die opdrag aan die ouers is om soveel as moontlik gedragstrekke wat by hulle middelkinderjare kind voorkom, aan te dui. Die ouers word daarop gewys dat hierdie gedragstrekke patrone van gedrag moet vorm, met ander woorde dit moet oor 'n tydperk voorkom en moontlik in verskillende situasies. Die navorser het 'n antwoordstel waarvolgens die aanduidings van die ouers in temperamenttipes verdeel kan word. Hierdie voltooiende

kontrolelys van die ouers en die navorser is met mekaar vergelyk om 'n aanduiding te gee van die kind se geneigdheid tot 'n temperament tipe. Die kontrolelys en die antwoordstel word as bylaag 8 aangeheg. Die kontrolelys kan soos volg uiteengesit word:

TABEL 5.9 TEMPERAMENTKONTROLELYS

Naam van kind:

Datum:

Merk (x) alle beskrywende frases wat na u mening u kind se temperament die meeste van die tyd beskryf. Onthou dat daar geen regte of verkeerde antwoorde bestaan nie.

As hy/sy iets nou wil hê, soek hy dit nou en sal kerm/huil tot hy dit kry	
Gesels aanmekaar hou daarvan om te praat sonder ophou	
Perfeksionisties. As hy/sy iets doen, moet dit reg wees. Sal oor en oor probeer tot dit reg is	
Vergewe maklik, sê maklik hy/sy is jammer	
Ongeduldig, kan nie sukkel nie	
Wanneer ontstel, sal hy/sy baie hard huil en wanneer hy/sy bly is is hy/sy baie bly (ekstreme emosies)	
Versigtig – dink eers lank voordat hy/sy besluit	
Nuuskerig – vra gedurig vrae	
Hou daarvan om ander te oortuig en te onderhandel	
Hou nie van baklei nie, wil voortdurend vrede maak	
Natuurlike leier	
Verkies om alleen te werk, bo spanverband	
Beweeg van een aktiwiteit na volgende sonder om te voltooi	
Gee maklik in wanneer oortuig word	
Voel maklik seergemaak en kan nie kritiek hanteer nie	
Wanneer hy/sy kamer toe gestuur word, sal hy/sy skreeu en kla. Wanneer hy/sy uit die kamer kom, sal hy ure daarna nog kla	
Pas is altyd vinnig. Wil pret hê, al is speelyd reeds verby	
Natuurlik stil, kalm en gemaksugtig	

Eerste kontak met vreemdelinge lei tot wegdraai of klouerige gedrag. Stadig om nuwe mense te aanvaar	
Reageer vinnig en onafhanklik en verkies om dinge self te doen	
Wys intense emosionele hoë's en laagtes	
Intensiteit van reaksies is laag en gemiddeld	
Hou van privaatheid. Speel op eie (" <i>loner</i> ")	
Wil gewoonlik tussen vriende wees	
Aktief. Hou van risiko's en ondersoekend	
Hou van samewerking en sal gewoonlik presies doen wat van hom/haar verlang word	
Kom beheerst voor en is gewoonlik ernstig	
Vra komplekse vrae en verkies lang verduidelikings in detail	
Sê presies wat hy dink en wat hy wil hê	
Reageer nou en dink later (impulsief)	
Hou van voorspelbare roetines	
Wil iets stap-vir-stap weet	
Baie krities, wil weet waarom iets op spesifieke manier gedoen is	
Hou van openbare erkenning. Kan aandag trek (" <i>show off</i> ")	
Word gou kwaad	
Verkies kompetisie	
Luister meer as wat hy praat	
Gedisorganiseerd, verstrooid	
Gesels met vreemdes in winkels	
"Klein grootmens"	
As hy nie die beste punte kry nie, glo hy hy druipe en raak ontmoedig	
Jok as die doel die middel heilig om reëls te ontduik	
Hou nie daarvan om "nee" vir 'n antwoord te kry nie. Sal aanhou tot hy dit kry	
Liefde en aanvaarding van ander is ekstreem	
Almal is sy beste vriend	
Dagdroom	
Bejammer homself	
Terggees totdat ander sy humeur verloor	

Wil dinge self doen	
Vergeet vinnig van ongelukkigheid en raak weer in die hede betrokke	
Stel hoë doelwitte aan homself	
Neem beheer en geniet dit om ander rond te stuur	
Tevrede met min aandag	
Kan nie alleen speel nie. Soek altyd ander om saam te speel	
Konsidererend teenoor ander	
Moeilik om te erken as hy verkeerd was	
Ongedissiplineerd. Moet voortdurend vir dieselfde gedrag straf word	
Hou van bekende goed	
Raak gou negatief. Sê sommer dit gaan nie werk nie.	
Verkies slegs een of op die meeste twee maats	
Sien in alles die opwinding raak en sal enigiets probeer	
Hou nie van verandering nie, verkies roetine	
Verkies individuele sport bo spansport	
Gewoonlik die laaste van die gesin klaar met etes	
Wanneer hy/sy boeklees, sal hy/sy van die eerste hoofstuk na die laaste spring om te sien wat die einde is	
Speel eerder buite bal as om binne te sit en boeklees	
Stel maklik uit	
Sê dikwels iets soos “Ek gaan dit in elk geval nie regkry nie” nog voor hy/sy probeer	

5.24 SAMEVATTING

In die hoofstuk is die klem op die inhoud van die ouerbemagtigingsprogram geplaas. Verskillende momente uit bestaande ouerbemagtigingsprogramme soos die STEP en die PET asook uit die literatuurstudie van ouerleiding is ontwikkel. Die momente is met die gestalbenadering se beginsels geïntegreer, wat in hoofstuk vier uiteengesit is.

Die ouerbemagtigingsprogram vir ouers met kinders in die middelkinderjare is as fase een van die intervensienavorsingsproses ontwikkel.

Elke kind word met 'n geneigdheid gebore om op 'n sekere wyse op te tree. Hierdie geneigdheid staan as temperament bekend. Daar is nie terapie met die kinders in die studie gedoen nie. Die kinders se geneigdhede is waargeneem. Kinders verskil van volwassenes. Temperament is een van die verskeie faktore wat 'n invloed op die kind se ontwikkeling het.

Die mens se temperamentprofiel is op die ouderdom van vyf jaar duidelik sigbaar en teen nege jaar vasgelê. 'n Kind se gedragstyl kan op ongeveer sesjarige ouderdom akkuraat waargeneem word. Hoewel 'n kind se temperament tipe aangebore en reeds vroeg in sy lewe sigbaar is kan sy temperament tipe met sekerheid vasgestel word wanneer hy skool toetree. Dit is die rede waarom die middelkinderjare kind gekies is om deel van die studie te wees.

Die eerste moment waar ouers hulle kinders en hulle eie temperament tipe ken, is geïntegreer by holisme.

Die tweede moment waar die kind se temperament geken word is waar ouers se temperament tipe deur die gestandaardiseerde vraelys bepaal is. Die kind se temperament is bepaal deur die navorser wat die kind se gedrag tydens twee groepsaktiwiteite waargeneem het. Hierdie waarneming is vergelyk met die ouers se persepsie van hulle kinders se temperament. Die persepsie is bepaal deur die voltooiing van 'n kontrolelys.

Die kennis van en begrip vir die kind se wangedrag is as moment geïntegreer met onvoltooidheid as beginsel van die gestaltbenadering.

Die boustene vir 'n positiewe ouer-kind-verhouding en die agt faktore wat die ouer-kind-verhouding positief en negatief beïnvloed, is as moment geïntegreer met homeostase/organismiese selfregulering as beginsel van die gestaltbenadering.

Die liefdestale kan as moment geïntegreer word. Die emosionele tenk is 'n figuurlike manier om 'n kind se emosionele behoefte te beskryf. Ouers moet ingestel wees op kinders se emosionele behoeftes, wat verband hou met die verskillende temperament tipes.

Die omgewing het 'n invloed op die kind se temperament. Die kind se omgewing wat sy ouers, onderwysers en portuurgroep insluit asook sy temperamenttipes, staan in 'n wedersydse verhouding met mekaar. Hierdie moment kan geïntegreer word met kontakgrens as beginsel van die gestaltbenadering.

Daar bestaan agt luistervaardighede waaraan ouers aandag kan gee. Hoe ouers na hulle kind kan luister kan as moment ontwikkel word en geïntegreer word by die kontakgrens as beginsel van die gestaltbenadering.

Die verskillende ouerskapstyle is onderskei. Die ouerskapstyle het 'n invloed op die kind se temperament en op die “*goodness to fit*” omgewing.

Die morele ontwikkeling van die middelkinderjare is 'n ontwikkelingstaak wat die middelkinderjare kind moet bemeester. Kohlberg het drie vlakke van morele ontwikkeling omskryf.

Ouers behoort die sterk punte en die beperkinge van elke temperament te ken en te verstaan om te weet hoe om hulle kind te dissiplineer.

Die program is in sessies verdeel. Die sessies het die kontakte met die respondente verteenwoordig. Die individuele terugvoering het tydens sessie ses van die ouerbemagtigingsprogram geskied. Na die individuele terugvoering, het die ouers afsonderlik weer dieselfde selfontwerpte vraelys voltooi, om sodoende die benuttingswaarde van die ouerbemagtigingsprogram vas te stel.

Die kinders se temperament is bepaal deur hulle by twee groepsaktiwiteite te betrek. Vyf aktiwiteite oor 'n tydperk van twee groepsassesserings is voltooi. Om die kind se temperamenttipe te bepaal, is die kind se gedrag waargeneem om die geneighede van te stel.

Die volgende hoofstuk verleen aandag aan die resultate van die empiriese studie. Die bevindinge van die kwalitatiewe eerste fase van die empiriese studie word eerste en daarna dié van die kwantitatiewe tweede fase.